HISTORIE

DER

HEEREN VAN AMSTEL.

§. 1.

De regter arm des Rhijns verdeelde zich van ouds in twee takken, waarvan de eene westwaarts vlietende, zijnen ouden naam behield, en omtrent Katwijk zich in de zee ontlastte: de tweede, die naar 't noorden liep, thans de Vecht zijnde, viel in het meer *Flevo*, en hervattede naderhand zijnen loop, tot dat hij, na eenige eilanden gevormd te hebben, zijn water, door het *Flevum ostium*, in zee bragt. De Amstelstroom is zeker een der talrijke armen van die groote Rivier, en besproeide een eiland, naderhand *Amestelle*, *Amstel*, *Amstelland* genoemd. Het is niet mogelijk iets bepaald deswegens vast te stellen, dewijl de gedaante van het land, door het inbreken der Zuiderzee, door 't verbreeden van 't Y, door het vergrooten van het Haarlemmermeer, aan den eenen kant, en door het bedijken en het bevolken dezer streken, aan den anderen, dusdanig veranderd is, dat zelfs gissingen onmogelijk worden.

De weinige woorden, die men bij de Romeinſche Schrijvers, over den alouden ſtaat dezer landen, aantreft, zijn zoo ontoereikende, en niettemin zoo menigmaal, ja tot walgens toe, herhaald, dat wij ons vergenoegen te verklaren, dat men daarvan zeer weinig weet; met bijvoeging, dat in volgende eeuwen, alles wat benoorden de Maas en de Waal lag, tot Friesland behoorde.

Bij de Friezen, even als bij alle andere Germaanſche Volken, was ieder Vrijman, ieder *Wehre*, Heer in zijn eigen huis, en hij oefende het rechtsgebied over zijne huisgenooten en knechten. Die knechten genoten, onder bepaalde voorwaarden van dienſten en ſchattingen, het gebruik van zekere landerijen en woningen; zij waren gehecht aan den grond, en werden daarmede verkocht, geërfd, vervreemd: hun ſtaat was zeer verſchillende van de Romeinſche ſlavernij; zij ſtonden onder het opzicht van eenen ambtenaar, meestal bij den naam van *Villiens*, *Meyer* bekend. Hoe aanzienlijker en rijker iemand was, des te meer knechten en woningen werden door hem bezeten, of eerder, de rijkdom beſtond in het groote aantal van knechten. Maar die knechten, die woningen lagen alom verſpreid, en niet binnen eenen beſtemden kring, om een zamenhangend gebied te vormen; dus moet dat rechtsgebied meer *perſoneel* als *reëel* beſchouwd worden, doordien men het recht op zijnen knecht behield, waar die zich ook mogt bevinden. Door vrij-

vrijlatingen, kwam eene nieuwe soort van menschen in den Staat te voorschijn, die meer of min verknochtheid aan hunnen Heer bleven behouden, naar mate der verdragen. Van dit huishoudelijk rechtsgebied, zijn naderhand de Heerlijkheden en Gerichten ontstaan, toen een ieder middel vond, zijne bezittingen binnen grenzen te besluiten (1). De omstandigheden en 't geluk, veeläl de overheersching en 't geweld hebben alles beslist, zonder dat die gebeurtenissen een gevolg waren van een te voren uitgedacht plan, of van regels *à priori*.

Het is overeenkomstig met de natuur der zaken, dat in een land, van stroomen en wateren doorsneden, en welkers bevolking reeds van ouds aanzienlijk, in evenredigheid van deszelfs grootte schijnt geweest te zijn, de Gerichten, (dit woord in eenen algemeenen zin gebruikende) eerder bepaald zijn geworden, dan in het overige van Duitschland, in onbebouwde, boschachtige en woeste oorden. Naauwe betrekkingen tot Vlaanderen en Frankryk, alwaar nog sporen der oude Romeinsche wetten en beschaving meer of min waren overgebleven, alwaar Bisdommen en Abdijen bloeiden en eenig licht ver-

(1) Alle deze gronden hebben wij reeds in onze *Oordeelkundige Inleiding tot de Historie van Gelderland* gelegd, en wij hopen dezelve nog nader in de *Historie der Veemgerichten* te ontwikkelen.

verſpreidden, hebben medegewerkt, de geſteldheid, die men later in de Overrhijnſche landen aantreft, in Holland vroeger te doen ſtand grijpen.

De verovering van Friesland door de Frankiſche Koningen en Groothofmeesters, bragt eene aanmerkelijke verandering in het aloude ſtaatsgeſtel te wege, dewijl de meeste bezittingen der ingezetenen een eigendom en roof der Overwinnaars werden. Echter eenige Frieſche Heeren en Vrijen zullen waarſchijnlijk in het bezit hunner goederen gebleven zijn: maar, naar alle gedachten, heeft zulks meer in die ſtreken, welke nog eigenlijk Friesland genoemd worden, dan elders in de landen die tot de Maas toe, van ouds daartoe behoorden, plaats gehad, dewijl in Friesland het Leenſtelſel is onbekend gebleven, en het oude Duitſche ſtaatsgeſtel aldaar nog kennelijk is. Een grooter aantal Franken zullen, in de overheerschte landen, Eigendom en Leenen bekomen hebben: zeer weinige narigten daarvan zijn tot ons gekomen, maar men kan daaruit van het bijzondere tot het algemeene beſluiten, en vele Franken tot ſtichters van Edele geſlachten in Holland aannemen.

§. 2.

Of de Heeren van Amſtel, wier Historie wij gaan beſchrijven, tot de oude vrije Friezen behoorden, dan wel of zij als Franken, een *lot*, *ſors* of een gedeelte landerijen ontvingen, is onmogelijk te be-

beſlisſen: alleen men kan als eene zekere waarheid aannemen, dat zij, even als andere Edele en Ridderlijke geſlachten, den naam van hunne oudſte en aanzienlijkſte bezitting ontleend hebben. Dus gaf het land den naam aan den Heer, en niet de Heer den naam aan het land. Eerst in het begin der twaalfde eeuw, werd het gebruik der toenamen algemeen: vóór dien tijd was geen ander onderſcheid tusſchen perſonen, dan alleen doopnamen, ſomtijds met bijvoeging van 's vaders naam. Hoe veel duisterheid en willekeurige rangſchikking hierdoor, in den oorſprong en de opvolging der geſlachtlijsten voortgebragt wordt, is niet moeijelijk te beſeffen: zelfs dit hulpmiddel uit Kerken en Abdijen gehaald, komt zeer ſchaars voor, en weinige doorluchtige huizen, kunnen twee of drie *generatien* hooger opklimmen, door giften aan de Geestelijkheid, die bij de nakomelingen werden bevestigd, en waarbij wordt gewag gemaakt van eenen Vader of Grootvader, alleen door zijnen doopnaam bekend. Van deze duisterheid heeft men weten een heerlijk gebruik te maken, om aan de inbeelding den teugel te vieren, ten einde den hoogmoed en de ijdelheid van ſommige Edelen te ſtreelen, en hun eene lange reeks van naamlooze voorouders te bezorgen. Men moet nogtans deswegens niet op de gedachten vallen, dat die edele geſlachten, bij het aannemen van toenamen, eerst begonnen zijn. Hier over kan nagezien worden het gene door ons elders gezegd

is (2), en men zal zich verzekerd houden, dat personen, die toen als Vrijen voorkomen, hunne vrijheid, volgens de Duitsche beteekenis van dat woord, van alle tijden herwaarts genoten hadden.

§. 3.

Wanneer men de lijst der Leenmannen van den Bisschop van Utrecht, die tot het jaar 1021 en den tijd van Bisschop ADELBOLD gebragt wordt, als verdacht of valsch verwerpt, is er geen vroeger marigt der Heeren van Amstel te vinden, dan op het jaar 1105, dat WOLFGERUS, *Schultetus van Amestelle*, dat is, Schout van Amstel, met andere *Servientes* of Dienstmannen der Kerk van Utrecht, getuige is bij de gifte, die Bisschop BURCHARD, van de Kerken van Bockholt, Havesche en Axel en van de Kapel van Hulst, aan 't Kapittel van Oudmunster deed (3). Het woord *Serviens* is gelijknamig met *Ministerialis*, en beteekent een Dienstman, een man aan eenen Heer verknocht of onderhoorig, niet alleen tot het oefenen van den krijgsdienst, maar voornamelijk tot het bekleeden van Hof- en Burgerlijke bedieningen. Een Vrijman verwerkte zijne vrijheid, vernederde zijn Heerschild, wanneer hij eenen dienst op zich nam, wanneer hij zich

(2) *Oordeelk. Inl. tot de Hist. van Gelderl. Tom. III.* 64. *Tom. IV. p.* 238.
(3) HEDA *p.* 146.

zich, behalve door den leenëed, aan eenen anderen verbond. Hiervan was evenwel de dienst aan eenen Heiligen uitgezonderd, ook de Rijksdienst; men schaamde zich niet, uit bijgeloof, somwijlen uit eigenbelang, eenen Heiligen, wiens Kerk en Kerkdienaars rijk en magtig waren, tot Heer aan te nemen; zelfs Vorsten en Graven rekenden het niet beneden hunne eer en waardigheid te zijn, zich der Kerken te onderwerpen. De Bisschop of Abt, als stadhouder en plaatsvervanger van dien Heiligen, oefende, wel is waar, zijne rechten; en door deze dienstmanschap is de magt der Geestelijkheid merkelijk uitgebreid. Hier van daan komen de S. Maartensmannen te Utrecht, de Petermannen te Keulen, de Paulusmannen te Munster, en anderen elders. Dit voorbeeld is naderhand door de wereldlijke Heeren gevolgd; de dienstmanschap verhief zich naast de leenmanschap, en werd ook een eerstaat. Het is aanmerkelijk, dat in dezen brief van 1105, WOLFGERUS, even als AMFRIDUS, Schout van Muyden (*Muthen*) vóór de vrije mannen, *liberi homines*, gerangschikt staan. Dit bewijst dat zij zeker tot de Vrije, zoo al niet tot de Edele Dienstmannen behoorden.

Uit dien hoofde is het niet geloofelijk, dat WOLFGERUS alle zijne bezittingen, als Dienstman, van de gunst der Kerk hield. Veeleer komt het ons zeker voor, dat hij eigendommelijke goederen, *hereditas*, *praedium* bezat, en dat hij daarbij zal ge-

voegd hebben, de *Villicatio*, Meijersplaats, of Schoutsambt der Kerk van Utrecht, over zoodanige eigenhoorige luiden, als haar in die ſtreken toebehoorden. Dit is duideijk uit eenen brief omtrent 't jaar 1172 gegeven, waarin men ziet dat EGBERT *van Amſtel* het *Officium Villicationis* ontving. Het blijkt ook dat de Heeren van Amſtel elders aanzienlijke goederen en gerichten bezaten; terwijl andere Heeren, binnen de Heerſchap van Amſtel, en zelfs te Amſterdam, huizen en landerijen in handen hadden; als Heer JOHAN *Perſyn Ridder*, zulke van den Bisſchop van Utrecht in 1282 ter leen hield. Nog meer, dezelfde WOLFGER was in 1126 tweemaal getuige van Bisſchop GODEBOLDUS, en ſtaat tusſchen de Dienstmannen, *Servientes*, der Kerk; maar van zijne bediening als *Scultetus* geſchiedt geen gewag meer (4).

§. 4.

De bewijzen ontbreken, of EGBERT *van Amſtel* en GODEFRIED *van Amſtel*, die in 1131 getuigen van Bisſchop ANDREAS geweest zijn, als zoons van WOLFGER kunnen aangenomen worden; echter het is waarſchijnlijk (5). Van GODEFRIED wordt niets meer gevonden, maar EGBERT is meer bekend. In 1143 was hij getuige van

(4) HEDA *p.* 153, 155.
(5) *Ibid. p.* 161.

van Bisschop HERIBERT; in 1145 van Keizer KONRAD (6). Reeds ten tijde van Bisschop HERIBERT, had hij verschil met 't Kapittel van S. Marie te Utrecht, 't welk naderhand weder levendig gemaakt zijnde, werd een verdrag deswegens in 1156 gesloten. Volgens den brief, door Keizer FREDERIK toen gegeven, leefde ENGBERT Dienstman, *Ministerialis* van S. Maarten, in onëenigheid met het Kapittel van S. Marie, over het Rechtsgebied, de thinzen en tienden van zekere nieuw aangemaakte landen, die, hoewel door wijlen Bisschop HERIBERT aan 't Kapittel toegewezen, evenwel door EGBERT aan zich getrokken waren. Hij werd verpligt daarvan afstand voor den Keizer te doen, en men bepaalde de grenzen van deze *novalia*, van *Brunthesloithe* tot aan het land van WILLEM *van Velsen*, tot Waltershuis, en tot aan den dijk; van daar tot *Hursceldrecht* of *Hursteldrecht*, het gebied of bijvang (*terminus*, niet *banne*) van *Wesep*, en tegen den stroom, tot aan de plaats daar kromten zijn, *Kui* genoemd. Ook behield het Kapittel het rechtsgebied, de thinzen en tienden van *Retfelt*, en aan de andere zijde des stroms *Sidwende* of *Sidubbinde*, tot aan het meer *Vuermere*; ook te *Curtevenne* (7).

§. 5.

(6) MIERIS *T. I. p.* 94, 96.

(7) WAGENAAR *Beschr. van Amsterdam II.* 84. MIERIS *I.* 103.

§. 5.

EGBERT was ook getuige van Keizer FREDERIK, bij den brief die deze Vorst in 1165, over het graven van eene waterleiding aan de Node gaf (8). Van meer belang zijn de klagten van Bisschop GODEFRIED tegen hem, wegens de nadeelen, die hij aan S. Maartens-kerk toebragt, door aan zich te trekken alle diensten en dienstgelden, die de Kerk van Utrecht in Amstel, en in de omgelegene gerichten toekwamen, waarover hij eerst in den kerkelijken ban was gedaan, en naderhand, voor den Keizer gedagvaard zijnde, de Rijksacht op zich geladen had. Edoch door bemiddeling van PHILIP, Aartsbisschop van Keulen, heeft de verzoening plaats gehad, schier onder dezelfde voorwaarden, als weleer bij een verdrag met Bisschop HERIBERT waren bedongen. Derhalve had dit verschil reeds lang geduurd, zijnde zeker een gevolg der rechten, die hij als *Scultetus* of Schout van S. Maartens eigenhoorigen in Amstelland vermeende te hebben. EGBERT moest afstand doen van alle die rechten, die hij beweerde hem ten leenrechten toe te behooren, maar hij ontving die van den Bisschop, *in officium villicationis*, als Meijer, Ambtman, of eerder als bezolding en voordeelen wegens de bediening van Meijer, voor

(8) HEDA *p.* 181.

voor zich, en na zijnen dood voor zijnen zoon GYSBRECHT (9). Hij gaf ook over aan den Bisschop het veen Bedemelbroek, en de halve tienden van Wesep. Deze bijzonderheden vermeent men uit eenen brief van Keizer FREDERIK, die, hoewel zonder dagteekening, tusschen de jaren 1169 en 1174 behoort, dewijl alle de daarin genoemde personen alleen in dat tijdperk te gelijk leefden. PHILIP is eerst in 1167 tot Aartsbisschop van Keulen verkoren: de Domproost ARNOLD, de Domdeken ARNOLD, LAMBERTUS, Proost van Oudmunster, die in dezen brief als getuigen voorkomen, bekleedden deze waardigheid in 1169, maar niet meer in 1174. (10) Dus wij ons bij het gevoelen van den Heer Wagenaar, die dezen brief tusschen 1172 en 1176 stelt, niet kunnen voegen. Integendeel wij zouden het jaar 1172 liefst bestemd aannemen; en dat EGBERT met zijnen zoon HENDRIK, eerst na de verzoening in 1172 zullen getuigen geweest zijn van den Bisschop, waar zij als eerste Dienstmannen, maar na de Vrijen, geplaatst staan. (11).

§. 6.

(9) Over dat soort van Dienstgeld of *Servitium*, ziet onze *Oordeelk. Inl. T. IV. p.* 211.

(10) DRAKENBURG *p.* 10, 50, 88.

(11) MATTH. *de Nob. p.* 525.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

§. 6.

De ſtichting van een Slot te Amſtel, wordt door overlevering aan dezen EGBERT toegeſchreven. Men kan bij den Heer Wagenaar de redenen nazien, die hem doen vermoeden, dat dit Slot binnen Amſterdam, aan de Westzijde des Amſtels, tusſchen de Oude- en Papenbrug geſtaan hebbe. Anderen plaatſen het liever te Ouderkerk aan den Amſtel. Indien wij eene gisſing zouden durven wagen, vinden wij beide gevoelens niet tegenſtrijdig, en zij zijn zonder moeite overeen te brengen. De Moederkerk van Amſtelland was te Ouder-amſtel of Ouderkerk, waarvan de Kerk van Amſterdam eerst in 1334 geſcheiden, en tot een Kerſpelkerk verheven is. Kan het oude Slot, door EGBERT gebouwd, en in 1204 door de Kennemers verwoest, niet bij die Kerk geſtaan hebben? dit komt geenszins onwaarſchijnlijk voor. Toen de Heeren van Amſtel, na die verwoesting een nieuw Slot gebouwd hebben, zullen zij daartoe eene andere plaats, digter bij den mond des Amſtels, verkoren hebben; dewijl mogelijk aldaar meer woningen waren, en de gelegenheid beter tot verſterking en verdediging zal geweest zijn. Dit tweede Slot is de woning door Wagenaar opgegeven, en waarvan de grondſlagen in 1564 zijn gevonden: hiervan kan men ook den eigendom der Graven van Holland aan dien grond, afleiden. De Heeren van Amſtel zullen daar

bij

bij eene Kapel gesticht hebben, die naderhand, toen het vlek eene stad was geworden en in bevolking toenam, de Kerspelrechten verkreeg. Het is onzeker of dit Slot, of een ander binnen Amsterdam, omtrent het jaar 1282, in handen van Heer JAN *Persyn* geraakte; ook of hetzelve begrepen wierd in de afbreking der bruggen en vesten te Amsterdam, door Graaf JAN den II. in 1304 bevolen. Daar de kundige Wagenaar bij alle plaatselijke kennisse en hulpmiddelen, hierin niet verder heeft konnen doordringen, zal men ons wel willen verschoonen, dat wij ons met eene enkele gissing vergenoegen.

§. 7.

Twee zoons van EGBERT zijn bekend. GYSBRECHT, die na zijns vaders dood het Meijerschap van S. Maarten zou ontvangen, en HENDRIK, die met zijnen vader in 1172 getuige was. Van dezen laatsten weet men niets meer, maar GYSBRECHT komt in 1176 tweemaal tusschen de Stichtsche Dienstmannen voor, eens als getuige van den Proost van St. Marie, en andermaal als getuige van den Proost van S. Jan (12); dus was zijn vader toen waarschijnlijk reeds overleden. Insgelijks was hij in 1178 getuige van Bisschop GODEFRIED, bij de bevestiging der tienden van Thri-

(12) *Geld. Charterb. p.* 222, 223.

Thrile, Giesen en Waldrichem aan de Kerk van Oudmunster (13).

Het is zeer twijfelachtig, of deze GYSBRECHT dezelfde is, die met zijne broederen in het begin der dertiende eeuw voorkomt, en met denwelken de geslachtlijsten meer klaarheid bekomen. Tusschen 1178 en 1200, ontbreken alle narichten, dus men het waarschijnlijkste moet aannemen; en dan vermoeden wij, dat GYSBRECHT in 1278, en GYSBRECHT in 1200, twee personen zijn geweest, en wel vader en zoon. GYSBRECHT en zijn broeder HENDRIK waren in 1172 reeds bij jaren van onderscheid, doordien zij als getuigen gemeld worden, derhalve kan GYSBRECHT omtrent 1150 geboren zijn. De tweede GYSBRECHT leefde nog met zijne vrouw in 1224, en hij werd in den slag bij Coeverden gevangen; is dit van eenen bijna tachtigjarigen grijs te veronderstellen? SIMON *van Leeuwen* meldt, wel is waar, dat hij omtrent 't jaar 1210 getrouwd is, maar hij brengt geene bewijzen bij. Het stilzwijgen gedurende die twee en twintig jaren geeft ook eenig vermoeden, dat GYSBRECHT, die wij den eersten noemen, vroeg overleden zij, en jonge kinderen nagelaten hebbe. Buchelius is in dezelfde gedachten, want hij stelt den verkoren Bisschop GOOSWYN, zoon van EGIDIUS, die een broeder was van GYSBRECHT den II, Heer van

(13) *Copia MSti ex Arch. S. Salvatoris.*

van Amstel (14); dus hij den volgenden als den tweeden van dien naam ook beschouwd.

§. 8.

GYSBRECHT de II. was met zijne broeders EGBERT en EGIDIUS in 1200 getuige van THEODERICUS, Bisschop van Utrecht, bij de bevestiging der stichting van 't Klooster Bethlehem, in 't Graafschap Zutphen (15). Beide laatste broeders zullen wij nader behandelen, en aangaande GYSBRECHT hier kort melden het gene bij Wagenaar uitvoeriger te vinden is. Ter gelegenheid der verschillen over de opvolging in Holland, na doode van Graaf DIRK den VII, tusschen zijne dochter ADA, door hare moeder ALEID aan LODEWYK *Graaf van Loon* uitgetrouwd, aan de eene, en zijnen broeder WILLEM, aan de andere zijde, heeft GYSBRECHT eene treffelijke hulp aan vrouw ALEID, en aan den Graaf van LOON, die zich te Haarlem bevonden, om den maandelijkschen lijkdienst voor den afgestorven Graaf te Egmond te gaan bijwonen, en in gevaar waren, door de Kennemers overvallen te worden, bewezen, door hen te scheep naar Utrecht te voeren, terwijl ADA de wijk op den Borch van Leyden nam. Hoewel het niet blijkt, dat de Amstels eenig verder deel

(14) BEKA *p.* 83. *not. a.*
(15) LINDEBORN *Hist. Episc. Dav. p.* 514.

deel genomen hebben aan den Hollandſchen tweeſpalt, waren echter de Kennemers over de bewezene hulp aan het Graaflijk huisgezin verbitterd, en deden in 1204 eenen inval onder WOUTER *van Egmond* en ALBERT *Banjart* binnen Amſtelland: zij ſtaken den Dijk door, dus de lage landen onder water geraakten, en plunderden en brandden alom. Zelfs het ſlot van GYSBRECHT en zijne daarbij gelegen boomgaard, werden door de vlammen verteerd. Van daar trokken zij naar Muiden, Weſep en langs de Vecht tot Breukelen toe, die allen ſchijnen onder GYSBRECHTS Rechtsgebied geſtaan te hebben. Men moet daarbij opmerken, dat GYSBRECHT bij deze gebeurtenisſen als een Stichts Edelman moet beſchouwd worden, en dat hij zeker in dienst van den Bisſchop, die den Graaf van LOON in alles behulpzaam was, zal geſtaan hebben; weshalve de Hollandſche geſchillen hem eigenlijk niet aangingen.

Kort daarop werd de vrede tusſchen den Bisſchop en WILLEM Graaf van Holland in 1204 geſloten, en het is te gelooven, dat bij die gelegenheid de Kennemers vijfhonderd ponden wegens den inval in Amſtelland hebben moeten boeten (16). Wagenaar heeft den waren zin van dit verdrag niet wel begrepen, door de algemeene ſtelling: „ dat „ de ſtedehouders (*Villui*, *Meijers*), eerst hunne „ amb-

(16) BEKA *p.* 64.

„ ambten van den Bisschop, en daarna van den „ Graaf zouden komen ontvangen, en den eed van „ getrouwheid aan beiden afleggen (17)." Hij trekt daaruit het gevolg, dat de Heer van Amstel, als Stedehouder van den Bisschop, ingevolge van dit verdrag, in eenige afhankelijkheid van den Graaf van Holland geraakte. De woorden van dit verdrag zijn al te duidelijk, dat eene vergissing daarbij kan plaats hebben. Na eene algemeene schikking over de wederzijdsche Ridders, Dienstmannen en Knechten, wordt bepaald: dat de Bisschop en de Graaf, gezamenderhand eenen Graaf in Friesland zullen zenden, om dat land te regeren. De Muntmeesters, Tollenaars, Schouten, Meijers en Leenmannen in dat Graafschap, te weten in Friesland, zullen hunne leenen en ambten eerst van den Bisschop, en daarna van den Graaf ontvangen enz. Deze maatregel had alleen betrekking tot Friesland, en geenszins tot het geheele Sticht; alzoo ging dit den Heer van Amstel niet aan, als zou men hem als *Villicus* of Meijer van den Bisschop willen beschouwen. Dit was hij zeker niet, die post was te laag voor hem; hoewel hij het *officium villicationis*, dat is, zeker laag rechtsgebied, over de eigenhoorigen van 't Sticht bezat, dat hij door bijzondere Meijers, *Villici*, zal hebben laten bedienen, waarvan hem de aanstelling toekwam. Even als

(17) WAGENAAR *l. c. II. p.* 10.

als nu een Ambachtsheer, zijnen Boeren-Schout heeft, en zelf zijn rechtsgebied van den Landsheer houdt of verworven heeft.

§. 9.

Meermalen vindt men dezen GYSBRECHT als getuige gemeld. Van Bisschop DIRK omtrent 1205; van Bisschop OTTO omtrent 1212; van ALBERT, Heer van Kuyk in 1220 (18). Hij en zijne bloedverwanten bezaten goederen te Buskescop, of Boskoop, in pandschap, en de Graaf van Holland gaf in 1222 honderd ponden aan de Abdij van Rhynsburg, om die Pandschap van Heer GYSBRECHT *van Amstel* af te losfen, terwijl de Abdij nog daar boven vijftig ponden aan de Zonen van Heer EGBERT *van Amstel* moest uitreiken. Daar beide broeders den titul van *Heer* vóór den doopnaam voerden, waren zij zeker Ridders. Of door G. *Miles de Amstel*, die op den dag van Scolastica 1233, nader in de aflossing van die Pandschap bewilligde, mits daarvoor honderd en vijftig ponden ontvangende, hij of zijn zoon moet verstaan worden, is twijfelachtig, hoewel wij tot het laatste overhellen (19).

GYS-

(18) KLUIT *Hist. Crit. Cod. Dipl. Geld. Charterb. p.* 311. BARINGET *Bes. van Grave p.* 75.

(19) MIERIS I. *p.* 180, 210.

GYSBRECHT *Miles*, dat is, Heer van Amstel genoemd wordende, beloofde dat zijne vrouw en zijne zoons zouden vertijen, aan de goederen in Naardingerland, die hij van de Abdisse van Elten hield, en dat na zijnen dood dezelven geen recht daarop zullen blijven behouden, dan alleen uit de vrije bewilliging, *ex gratia* der Abdisse: dit geschiede te Utrecht, in tegenwoordigheid van verscheidene getuigen, in 't jaar 1224 (20). Men vindt dat hij gemeenschappelijk met Heer HENDRIK *van de Velde* de gerichten van Muiden en Diemen, met al haar toebehooren, in erfpacht van het Sticht hield. HENDRIK deed in 1225 afstand van zijn gedeelte, waarop GYSBRECHT de geheele Erfpacht om dertig Utrechtsche ponden 's jaars van den Bisschop ontving. Zijn broeder EGIDIUS *van Amstel* was getuige van deze handeling (21).

In dat zelfde jaar was hij ook getuige, nevens denzelven zijnen broeder EGIDIUS, van EVERT *van Wilp*; en het volgende jaar was hij Zegsman van Stichtsche zijde, over de verschillen tusschen den Bisschop en den Graaf van Gelre; ook bezegelde hij voor den Bisschop de verdragen met den Graaf van Holland en met den Graaf van Gelre (22).

In

(20) MIERIS *p.* 193.
(21) MATTH. *de Jure Gl. p.* 424.
(22) *Ibid. M. S. No.* 2. *Geld. Charterb. p.* 341, 355.

In de Archiven van S. Jan vindt men eenen brief van den 14. December 1226, waarbij GYSBRECHT, *Heer van Amstel*, afstand deed van het Leenheerschap over Slagmaat, die de broeders GYSBRECHT, FREDERIK en GERARD *van Vechte* van hem hielden, en die zij aan 't Kapittel van S. Jan verkocht hadden, welk goed hij zelf van den Bisschop ter leen bezat. De Bisschop bevestigde dit bij eenen brief, waarvan GYSBRECHT, *Heer van Amstel*, en zijn zoon GYSBRECHT getuigen waren (23). Nevens zijnen broeder EGIDIUS, en staande de eerste der Dienstmannen, vindt men hem getuige van Bisschop OTTO in 1226 (24). Hij deelde ook mede in

(23) *In de Bijlagen No.* 1.

(24) Deze brief is bij HEDA *p.* 202. verkeerd op 1228 gedagteekend. Bisschop OTTO werd den 1. Augustus 1227 gedood; dus kan hij in 1228 geenen brief gegeven hebben. FREDERIK was den 22. November 1220 tot Keizer gekroond, derhalve begon het zevende jaar zijner regering met den 22. November 1226. Paus HONORIUS was verkoren den 21. Julij 1216, derhalve begon het elfde jaar van zijn Pausdom den 21. Julij 1226. Hij stierf den 28. Maart 1227. Deze brief moet uit dien hoofde tusschen den 22. November 1226 en 28. Maart 1227 gegeven zijn. In 1227 gebruikte men de elfde Indictie, maar dewijl die met September 1226 een aanvang nam, kan men deze brief zeker tot het einde van 1226, of het begin van 1227 stellen. Ook het afschrift uit 't oorspronkelijke, dat wij bezitten, draagt het jaartal 1227.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

in den ongelukkigen slag van den eersten Augustus 1227 bij Coeverden, alwaar Bisschop OTTO sneuvelde: want hij werd met vele andere Heeren en Edelen aldaar gevangen. Hoe lang hij in hechtenis heeft moeten zitten, en op welke wijze hij geslaakt werd, is niet tot onze kennisse gekomen, edoch gelooven wij dat hij niet lang daarna overleden zij.

§. 10.

Nu geraken wij wederom in eene nieuwe onzekerheid, veroorzaakt door den naam van verscheidene opëenvolgende GYSBRECHTS, die de een van den anderen, bij gebrek van duidelijke bewijzen, niet te onderscheiden zijn. Is deze GYSBRECHT de II., die sedert 1200 gemeld wordt, dezelfde als die nu staat te volgen? Ziet hier de redenen van onze twijfeling. In 1226 is GYSBRECHT, *Heer van Amstel*, met zijn zoon GYSBRECHT getuige van den Bisschop van Utrecht, als boven aangetoond is. Men kan niet veronderstellen, die zoon toen nog een kind geweest te zijn; te meer daar zijne drie volle neven, zoons van Heer EGIDIUS *van Amstel*, te weten GOOSWYN in 1225 reeds Proost van S. Jan was, en EGIDIUS en GYSBRECHT in 1235 met de Ridderlijke waardigheid bekleed waren; derhalve, hij de zoon van den oudsten broeder zijnde, is het niet te denken, dat hij zoo merkelijk jonger dan de anderen was; alzoo kan

deze GYSBRECHT, de zoon, onmogelijk de beroemde GYSBRECHT geweest zijn, want dan zou hij tijdens den moord van Graaf FLORIS den V. den ouderdom van ten minste negentig jaren bereikt hebben. Hier komt nog bij, dat Heer GYSBRECHT, *Heer van Amstel*, den 11. Non: Maji, of 6. Meij 1235, met het Kapittel van S. Marie een verdrag sloot, over de grensscheiding tusschen de tienden van Cortenhoven en de tienden van Durschinnevene. Hier van waren getuigen op zijne zijde, Heer EGIDIUS *van Mynden*, Ridder, en Heer GYSBRECHT *van Amstel de jonge*, Ridder, zoons van Heer EGIDIUS *van Mynden*, Ridder, EGBERT *van Amstel*, WILLEM *van Amstel* en WILLEM *van Mynden*, en in den brief geschied geen het minste gewag van zijnen zoon GYSBRECHT (25): hierdoor wordt het vermoeden bevestigd, dat GYSBRECHT de II. toen dood was, en dat GYSBRECHT, die wij de derde noemen, de gene is, die in 1226 als zoon voorkomt, en in 1235 met het Kapittel van S. Marie in onderhandeling trad. Het kan zijn dat GYSBRECHT de II. aan wonden, in den slag van Coeverden bekomen, gestorven zij, en dat alles wat men sedert van eenen GYSBRECHT geboekt vindt, tot zijnen zoon gehoord. Hoe het zij, het is buiten twijfel, dat tusschen GYSBRECHT den II. en den beroemden

(25) *In de Bijlagen No. 2.*

den GYSBRECHT eene *generatie* moet geleefd hebben. Dit wordt ook door Drakenburg aangenomen, dewijl hij ſtelt dat EGIDIUS oudöom geweest is van GYSBRECHT, die Graaf FLORIS vermoord heeft (26).

§. II.

Alle deze omſtandigheden te zamen genomen, doen ons hier GYSBRECHT den III. plaatſen, die wij vermeenen in 1230 en 1232 Ridder zijnde, getuige van Bisſchop WILLIBALD te zijn geweest. In 1231 Heer van Amſtel genoemd, droeg hij op, zijn ſteenen huis te Utrecht aan den Graaf van Holland, en ontving het wederom van hem erfelijk ter leen; echter zou de Graaf daarvan gebruik konnen maken, wanneer hem zulks goeddacht. Dit is de eerſte band, voor zoo veel wij weten, die tusſchen Holland en de Heeren van Amſtel geknoopt werd, maar eigenlijk geene betrekking tot de Heerlijkheid van Amſtel, maar tot eene andere bezitting had (27). Uit denzelfde hoofde vermeenen wij, dat de afſtand van de Pandſchap van Boskoop in 1233, en de ſchikking met 't Kapittel van S. Marie in 1235, door GYSBRECHT den III. gedaan zijn.

WIL-

(26) DRAKENBURG *p.* 184.

(27) MATTH. *M. S. No.* 2. *Archiven van Bedburmieris* I. *p.* 208.

WILLEM, Graaf van Holland, tot Roomsch Koning verkoren zijnde, was GYSBRECHT een der Nederlandsche Edelen die hem volgden en in zijn leger dienden; ten minste in 1248 bevond hij zich voor Keizersweerd (28). Het schijnt echter dat hij niet diep in 's Konings gunst was, want de verkiezing van zijnen bloedverwant, GOOSWYN *van Amstel*, tot opvolger van OTTO *van Holland*, als Bisschop van Utrecht in 1249, mishaagde WILLEM ten hoogste. Het is noodzakelijk de bijzonderheden daarvan te melden.

Bisschop OTTO was den 27. Maart overleden, en toen vielen de stemmen op GOOSWYN *van Amstel*, die een oprecht, eenvoudig, goedaardig man was, maar onbekwaam den last der regering op zijne schouders te dragen. Dit was den Koning, zoo wel als den Aartsbisschop van Keulen, ten hoogste onaangenaam, het zij uit afneiging tegens GOOSWYN, het zij uit de begeerte van den Aartsbisschop, om zijnen bloedverwant, den Keulschen Domproost HENDRIK *van Vienne* of *Vianden*, tot den zetel van Utrecht te bevorderen. Om dit oogmerk te bereiken verbonden zij zich met den Pausselijken Legaat PETRUS *Cappochi*, bekend onder den titul van den Cardinaal S. GEORGII *ad velum aureum*. De Kronijkschrijvers verhalen, dat, na dat GOOSWYN een of twee jaren zijm ambt bekleed

(28) TESSCHEMAKER *Cod. Dipl. p.* 5.

kleed had, hij tot de regering onbekwaam werd bevonden, en de Opzienders der Kerk een algemeen Kapittel bij een riepen, op het welk de Koning, de Legaat en de Aartsbisschop van Keulen tegenwoordig waren; dat *Amstel* hier genoodzaakt werd afstand van zijne waardigheid te doen, en dat de Legaat, op voorstel van den Aartsbisschop, toen bevolen heeft, dat HENDRIK *van Vienne* in den zetel geplaatst wierd (29); dus eigenlijk hier van geene verkiezing of benoeming gesproken wordt, maar alleen van het bezitnemen, het welk aan eene verdeelde stemming tusschen GOOSWYN en HENDRIK zou doen denken, en dat de Legaat de verkiezing van den laatsten, als wettig zal goedgekeurd hebben, terwijl de eerste gedwongen werd, van zijne rechten aftezien. De Heer Meerman, volgens zijne gewone schranderheid, heeft zeer wel opgemerkt, hoe onnaauwkeurig dit verhaal is, te meer daar uit een echt stuk hem gebleken is, dat HENDRIK, als Elect van Utrecht, den 12. Julij 1249 te

(29) *Cathedrari jussit*, is de uitdrukking van BEKA, *p.* 83. *Cathedrari dicuntur Episcopi, cum ad Cathedram Episcopalem promoventur, in Ecclesiae cathedra collocantur, in eaque sedentes palam ab aliis Episcopis efferentur.* Dat is, in de Bisschoppelijke Kerken bevindt zich een verheven Stoel of Troon, waar op de nieuwe Bisschop, door de aanwezende Bisschoppen geplaatst wordt, als een teeken van bezitneming; enkel van deze plegtigheid wordt door BEKA gesproken.

te Mentz getuige was der Huwelijksgifte, die de Koning aan zijne zuster MARGRIET, met HERMAN, Graaf van Henneberg trouwende, gaf (30). Hij besluit daaruit, dat het niet te denken is, dat tusschen den 27. Maart, toen OTTO stierf, en den zoo evengenoemden dag, dat is binnen de vier maanden, GOSEWYN zou verkoren zijn, het Bisdom tot een' merkelijken staat van verval hebben doen dalen, de Opzienders genoodzaakt hebben om een Kapittel uitteschrijven, op het welk de Koning uit Duitschland komen moest, en HENDRIK verkoren zijnde, de reize naar Mentz zoude volbragt hebben; weshalve hij de een- of tweejarige regering van GOOSWYN in twijfel trekt.

Het doet ons leed hierin van dien kundigen Heer te verschillen, dewijl wij die regering zeer wel met den bovengemelden brief van den 12. Julij konnen overëenbrengen, door te stellen, dat eene dubbele verkiezing te Utrecht plaats greep, sommige Kanonniken hunne stem aan GOOSWYN, en anderen aan HENDRIK gegeven hebbende; dat de Stichtsche ingezetenen zich voor GOOSWYN verklaarden, en hem het wereldlijk gebied in handen gaven; waarmede hij slecht huishoude. Dergelijke scheuring was in Utrecht en elders niet ongewoon. HENDRIK zal bij den Keizer hulp gezocht hebben, die hem

(30) MEERMAN *Hist. van Kon.* WILLEM I. *p.* 337, 347, 353.

hem erkende, en daarom komt hij als getuige in den brief voor, alwaar hij *Electus*, verkoren Bisschop, en niet *Postulatus*, benoemde Bisschop, genoemd wordt; anders zou men aan eene benoeming door den Paus konnen denken. Die titul van *Electus* draagt hij nog in brieven van 1250 en 1251, en eerst in 1252, wordt hij Bisschop, *Episcopus*, genoemd. Dit doet mij gelooven dat het generaal Kapittel, alwaar GOOSWYN afstand moest doen, eerst in 1250 gehouden zij. Hierin worden wij bevestigd, door eenen brief in 1250, bij den Domproost GOBERTUS gegeven, over zaken waarvan doorgaans de Bisschoppelijke bevestiging vereischt werd; die is alleen met zijn zegel voorzien, hoewel in den brief van andere zegels gesproken wordt: hij zal tusschen de beide Mededingers geen partij hebben willen kiezen. Geen brief van GOOSWYN is voorhanden, en de eerste van HENDRIK, dien wij kennen, is den 1. December 1250 gedagteekend.

§. 12.

Hoe het zij, het is denkelijk dat Heer GYSBRECHT, gevoelig aan den hoon zijn huis aangedaan, den Roomsch-Koning geen goed hart toegedragen, en waarschijnlijk troost bij de Gravin van Vlaanderen, die met WILLEM in onmin leefde, gezocht zal hebben. Immers men vindt hem en eenige andere Ridders, als Leenmannen van Gravin MARGARETHA, en haar getuigen bij het Vredes-

ver-

verdrag, dat zij den 19. Meij 1250 met den Roomsch-Koning sloot, en tusschen dezelven staat hij de tweede in rang, na Heer ARNOLD *van Diest;* alzoo was hij een der oudsten (31). Het duurde niet lang of hij zocht zich met eigen krachten te wreken, en de heerschzucht van den Bisschop tegentegaan; hoe zeer men ook voorgeven moge, dat die Leenmannen de rechten van zijn stoel in alles krenkten. Men merkt op geene enkele plaats, dat Beka de zaak der Geestelijkheid altoos in het schoonste daglicht stelt: wat ook de reden van den oorlog moge geweest zijn, en op welke zijde het recht was, GYSBRECHT verbond zich met den Graaf van Gelre, met HERMAN *van Woerden*, en met de Heeren van Goor, van Voorst en van Almelo, en na eenige strooperijen, werd eenen dag bepaald, om door eenen beslissenden strijd de zaak afledoen. De bijzonderheden daarvan, de komst van den Koning, het waarlijk niet zeer menschlievend gedrag van den Aartsbisschop van Keulen, zijn door den Heer Meerman zoo uitvoerig beschreven, dat wij den lezer gerust derwaarts wijzen kunnen (32).

Het gevecht viel voor den 16. Junij 1252, niet verre van de stad Utrecht, met een' zeer nadeeligen uitslag voor den Heer van Amstel; hij werd na ee-

(31) KLUIT *l. c. Tom.* II. *p.* 585.
(32) MEERMAN *l. c.* II. *p.* 69.

eenen bloedigen slag overwonnen, en nevens den Heer van Woerden gevangen. De Bisschop liet hen binden, en aan elke zijde van het paard waarop hij reed er eenen als in zegepraal leiden. Echter op verzoek van den Koning en van den Aartsbisschop werden zij losgelaten, en eene bevrediging was daarvan het gevolg. Toen viel de Bisschop in de Veluwe, en de rijke buit die hij van daar haalde, stelde hem in staat, het slot Vredeland, om de Heeren van Amstel in toom te houden, nog dat zelfde jaar te bouwen.

§. 13.

Het zij aan de bekomen wonden, het zij uit hartzeer wegens de geledene nederlaag, Heer GYSBRECHT overleefde deze gebeurtenis niet lang, want den 22. November daaraanvolgende was zijn zoon reeds Heer van Amstel.

Behalve het gezegde van *Simon van Leeuwen*, dat GYSBRECHT *van Amstel* omtrent 't jaar 1210 met BERTRADE, Erfdochter van JAN, *Heer van Ysselstein*, trouwde, die hem deze Heerlijkheid ten huwelijk bragt; 't welk op geene bewijzen steunende, niet volvaardig kan aangenomen worden, te meer daar Ysselstein eene nieuwe naam is, en die plaats weléer Achtersloot heette; behalve dit, zeggen wij, zijn geene Vrouwen der Heeren van Amstel, zelfs bij doopnamen bekend, en in geen brief wordt van haar gewag gemaakt dan

al-

alleen in dien van 1224; maar de naam ſtaat niet uitgedrukt, dus het gene men daarvan zou mogen ſtellen eene latere uitvinding is. Alleen uit eene verklaring, door FLORIS *van Oostgeest* in 1364 gegeven, verneemt men, dat de *Heer van Amſtel* en zijn broeder WILLEM, Proost van S. Jan, moeije kinders waren van zijnen vader Heer WILLEM *van Oostgeest*, Ridder (33); derhalve is waarſchijnlijk de vrouw van GYSBRECHT den III, uit het geſlacht van Oostgeest geſproten. Deze Heer liet drie zonen na, GYSBRECHT, die ſtaat te volgen, ARNOUT, Heer van Ysſelſtein, die wij nader zullen behandelen, en Heer WILLEM, Proost van S. Jan te Utrecht, van wien men eenige narigten bij Drakenburg vindt (34). Hij bekleedde deze waardigheid van 1267 tot 1291, en hij ſtierf in 1292. Men kan hier bijvoegen, dat men hem in verſcheiden brieven van 1269, 1276, 1288 en 1290 als getuige aantreft. Ook op de jaren 1267, 1275, 1278, was hij borge van zijnen broeder Heer ARNOLD, en zegelde met hem. In 1276 gaf hij in eigendom aan het Kapittel van S. Jan, eenige goederen te Mydrecht gelegen, die wijlen *Heer* DIRK *van der A*, Ridder, toebehoorden, en door den dood van GERHARD, *genoemd Weldegem*, die dezelve ter leen hield,

(33) MIERIS III. 172.
(34) DRAKENBURG *p.* 185.

hield, weder aan hem gekomen waren (35). Met zijne broeders geraakte hij in onmin met den Graaf van Holland, en uit het verdrag van vrede, in 1285 gesloten, blijkt, dat hij mede in hechtenis was gehouden, gelijk hier onder zal gezien worden. Hij hing ook zijn zegel aan een' brief van Heer GERHARD *van Weremale*, *Ridder*, die over sommige goederen in 1290 een verdrag met het Domkapittel sloot (36). Aan verscheidene dezer brieven hangt nog zijn zegel, dat langwerpig is, en een geestelijk persoon met eene roede in de hand verbeeldt; daaraan wordt noch geslachtwapen, noch tegenzegel gevonden. Wij hebben het niet ondienstig geacht het zelve in koper te laten snijden, en hier achter onder No. 1. uittegeven.

Behalve deze drie broeders, is ons, uit aanteekeningen der zestiende eeuw, nog eene zuster opgegeven BA..., dat zeker BADELOCH beteekent, met HERMAN *van Woerden* getrouwd. Uit de naauwe vriendschap, die tusschen de huizen van Amstel en Woerden, als bekend, plaats had, is dit huwelijk niet onwaarschijnlijk, en wij slaan daar meer geloof aan, dan dat BADELOCH *van Woerden* de vrouw van Heer GYSBRECHT *van Amstel* zou geweest zijn.

§. 14.

(35) *Arch. van S. Jan. Copia mihi, en Bijlagen hier achter No.* 3.

(36) *Arch. van den Dom. Lade* 81.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

§. 14.

Nu komen wij eindelijk aan den laatſten Heer van Amſtel, den ongelukkigen GYSBRECHT *den IV.* Hij wordt de eerſte maal gemeld als *domicellus*, Jonkheer van Amſtel, op S. Cecilia-dag, of 22. November 1252, dat hij getuige was van de gebroeders GYSBRECHT en WALTER *Uytengoye*, en met hen zegelde. Hiertoe gebruikte hij een rond zegel, vertoonende een' jongman ten voeten uit, in een lang hemd gekleed, het hoofd, de armen en voeten ontblood, zijn regterhand achter den rug houdende, en op zijn linkerhand zit een vogel, naast hem ſtaat een hond. Het randſchrift is: *Sigillum . . . . . berti de ameſtelle* (37). Een jongmans zegel te paard wordt menigwerf gevonden; maar wij bekennen, dit het eenigſte zegel te zijn van eenen jongman te voet, dat wij ooit, het zij in 't oorſpronkelijke het zij in gedrukte werken, aangetroffen hebben. Het is dus eene ware diplomatiſche zeldzaamheid. Zelfs het is niet gemeen, gewapende Heeren op zegels te vinden, en doorgaans zijn die van vroegere eeuwen; als van ROBERT, *Hertog van Bourgondien*, in 1054; van ADAM *van Herefort* en van ADAM *van Soligné* in de tweede helft der twaalfde eeuw (38). Dit jongmans zegel is op de Plaat onder No. 2. te vinden.

Der-

(37) *Arch. van S. Marie te Utrecht.*

(38) *Nouveau Traité de Diplomatie, Tom.* IV. *p.* 531, 232, 271.

Derhalve was GYSBRECHT in 1252 Heer van Amstel, en zijn vader was overleden. Echter men zou eene zwarigheid kunnen opperen, die wij buiten staat zijn op te losfen, te weten: of de Heer van Amstel, die op den 16. Junij, door den Bisschop gevangen werd, de Vader of de Zoon zij geweest? In 1250 leefde zeker de Vader nog, want hij komt bij het verdrag van Vlaanderen, als Ridder te voorschijn, en de Zoon was in 1252 nog Knape. In die onzekerheid zijn wij meer genegen, dit den Vader toe te schrijven als den Zoon, die nog te jong schijnt geweest te zijn, eene zoo groote onderneming te durven wagen.

§. 15.

Eenige jaren daarna geraakte de Roomsch-Koning WILLEM in oorlog met den Bisschop en 't Sticht van Utrecht, waarbij de Heeren van Amstel zijne zijde hielden, mogelijk uit ouden wrok, en om dat zij door het leenjuk van den Bisschop te zeer gekneld waren; mogelijk ook dat zij kans zagen hunne bezittingen ten koste van het Sticht te vergrooten; hiertoe hadden zij de hulp der Hollandsche Graven noodig, die hen naderhand zeer duur te staan kwam. Wat daarvan ook wezen moge, FLORIS, Momboir van den minderjarigen zoon des overleden Konings, zettede den krijg voort; maar door tusschenspreken van GUYDO, *Graaf van Vlaanderen*, en van OTTO, *Graaf van*

Gelre, werd de Vrede op S. Odulfsdag, of 12 Junij 1257, te Bodegraven gesloten. Uit dat verdrag verneemt men dat GYSBRECHT *van Hamestelle* en *Heer* G. *van Hamestelle*, *Ridder*, bondgenooten van FLORIS waren. De eerste was geen Ridder, maar vóór den tweeden genoemd wordende, merkt men in den geheelen brief, dat hij als hoofdpersoon handelde, derhalve hij ontwijfelbaar de Heer van Amstel was. Of G, GYSBRECHT dan wel GERHARD beteekent is onzeker, hoewel wij geneigd zijn het laatste te vermoeden, dewijl Heer GERHARD in dien tijd meer voorkomt, en dat Heer GYSBRECHT de jonge, van wien men sedert 1240 niets vindt, schijnt dood geweest te zijn. Uit hoofde van deze verzoening, moest GYSBRECHT en de zijnen een duizend ponden betalen, die echter door den Bisschop uit genade werden kwijtgescholden. Voorts zagen Heer GYSBRECHT *Uitengoye*, Ridder, en GYSBRECHT *van Amstel* met hunne vrienden, ten getale van vijf honderd, zich onder de verpligting gebragt, bloodvoets en in wolle kleederen, den Bisschop op den volgenden Zondag, knielende om vergiffenis te komen bidden. Beiden moesten ook den eed van getrouwheid aan dien Kerkvoogd afleggen of vernieuwen (39).

§. 16.

(39) MIERIS I. *p.* 319.

§. 16.

Niet lang daarna heeft GYSBRECHT den Ridderslag ontvangen, en, niettegenstaande het vorig verdrag, verbond hij zich op nieuw tegen den Bisschop, met OTTO, *Graaf van Gelre*, ten minste volgens de uitspraak, die de Graaf van Cleve den 25. Julij 1261 tusschen den Bisschop en den Graaf van Gelre deed, werd Heer GYSBRECHT, *Heer van Amstel* en zijne bloedverwanten, als bondgenooten van den Graaf, bij alle goederen en rechten, die zij in 't Sticht bezaten, bevestigd. In het jaar 1265 werd hij van de Utrechtsche zijde tot Zegsman benoemd over de verschillen, die tusschen het Sticht en Gelderland mogten ontstaan; alzoo had hij het vertrouwen van den Bisschop wederom erlangt; hij moet ook in gunst bij den Graaf van Holland gestaan hebben, want in 1266 bewerkte hij bij FLORIS de voorrechten die aan de Burgers van Leyden vergund werden (40).

Getuige zijnde van zijnen broeder Heer ARNOLD *van Amstel*, zegelde hij met hem in 1267 en 1275. Het zegel dat hij toen gebruikte, en dat wij ook aan verscheidene andere brieven gevonden hebben, verbeeldt een Ridder te paard, met het wapen van Amstel, zijnde vier balken en een geruit S. Andries-kruis

(40) *Geld. Charterb. p.* 552, 572. MIERIS I. *p.* 344.

kruis daar boven, op schild en paardendeken. Het randschrift is: *S. guiselberti militis dni: de amstel.* Op het tegenzegel staat een schild met het zelfde wapen, en daar om: *S. guiselberti de amstel.* Het wapen van zijn' broeder, Heer ARNOLD, komt daarmede overeen, uitgenomen dat hij als *brisure* maar éénen balk, in plaats van vier, gebruikte, 't welk ook het wapen der Heeren van Ysselstein gebleven is; hij zegelde echter nimmer te paard, en hij gebruikte altijd een enkel schild: Van zijn' zoon GYSBRECHT vindt men Ridderlijke zegels, als wij bij het Geslacht van Ysselstein zullen aantoonen. Van deze beide broeders zal men de zegels onder No. 3 en 4. hier achter vinden. Oudere zegels, behalve het Jonkheers-zegel van 1252, zijn, voor zoo veel wij weten, tot nu toe onbekend; dus vervalt de geheele redenering van den Heer Crommelin, over het aannemen van 't Kruis van Ysselstein, en alle de gevolgen daarvan, als volstrekt onbewezen, gelijk ook een gedeelte der wapenkaart door hem uitgegeven (41). Geen ander wapen van Amstel wordt gevonden; ook is het zelve bij den tak van Amstel van Mynden altoos behouden, die geen het minste recht tot Ysselstein bezat. Met dat zelfde zegel bekrachtigden Heer GYSBRECHT en zijn

(41) CROMMELIN *Beschr. van Amst. Tom.* I. *p.* 127.

zijn broeder Heer ARNOLD, in 1268 eenen brief van hunnen neef OTTO *van Amstel*, *Heer Egberts zoon*.

§. 17.

Omtrent het jaar 1268 geraakte onze GYSBRECHT in nieuwe ongelegenheid, toen de Kennemers zich met de Westfriezen en Waterlanders vereenigden, om 's lands Edelen de loef af te winnen en te vernederen. Verscheidene adelijke sloten in Kennemerland werden ingenomen en verwoest. Toen vielen zij in Amstelland, en GYSBRECHT, buiten vermogen om wederstand te bieden, vond voorzichtiger met hen eene lijn te trekken, dan den ondergang van zijne goederen te wagen. Hij liet zich tot hunnen Hoofdman aanstellen, en zij volgden hem willig. Deze gelegenheid kwam hem gewenscht voor, om zijn aanzien te vergrooten, en zijne vijanden uit het Sticht te verjagen. Hij trok eerst voor het slot Vredeland, dat, om hem te beteugelen, door den Bisschop gebouwd was, maar hij stiet daar voor het hoofd. Toen voerde hij de Kennemers voor Utrecht, en bewerkte aldaar eene verandering in de Regering, waarvan het bannen der Edelen uit de stad, en een onderling verbond van vriendschap het gevolg was. De Bisschop riep den Graaf van Gelre te hulp, maar wegens het groot aantal der vijanden, dorst hij geen' slag wagen; door toedoen der Utrechtsche Burgers verdelgde GYSBRECHT ten

gronde toe, de sloten van GYSBRECHT *van Abcoude*, van WILLEM *van Ryzenburg* en van HUBRECHT *van Vianen*, die zijne bijzondere *vijanden* waren. Daarna keerde hij de wapenen tegen Haarlem, waar de meeste Kennemer Edelen geweken waren; maar hij werd gedwongen het beleg op te breken, en de Kennemers keerden naar huis (42). De Heer Wagenaar vermoedt, dat GYSBRECHT zich toen met den Bisschop zal bevredigd hebben, en dat hij bij die gelegenheid het slot Vredeland in pandschap verkreeg; ten minste in 1279 was hij daarvan in bezit, als wij onder zien zullen. Echter wij vermeenen, dat het verdrag later gesloten is, na dat Heer ZWEDER *van Bosinchem* twee jaren daarna de stad Utrecht wederom ingenomen en de gebannen Edelen te rug gebragt had, waardoor de binnenlandsche onlusten ten hoogsten top stegen, en duurden tot dat de stad door Heer NICOLAS *van Catz*, Momboir van den jongen Graaf van Holland, overrompeld werd, die de rust herstelde. Toen eerst zal waarschijnlijk de vrede met GYSBRECHT gevolgd zijn.

§. 18.

In vele brieven wordt gewag van hem gemaakt: hij zegelde in 1271 met ERNST *van Wulven*; in 1275 met Heer JAN *Persyn*, Ridder, en nevens zijn

(42) REKA *p.* 92.

zijn' broeder, Heer ARNOLD, in 1273 met DIRK *van de Velde*. Hij oefende ook milddadigheid jegens het Duitsche Huis te Utrecht, door aan het zelve in 1276 te schenken het goed Schonevelt, dat Vrouw WOLSENDIS, Weduwe van Heer WILLEM *Wolf*, Ridder, van hem ter leen hield, om dat na haren dood te bezitten (43). Hij deed nog eene gifte aan dat zelfde huis, van hoeven buiten de stad Utrecht, zonder dat men het jaartal weet.

Gedurende dien tijd had hij wederom verschil met den Bisschop, en hij vond zich gesterkt door den bijstand der stad Utrecht. De Graaf van Holland stookte heimelijk daaronder, en als een gevolg daarvan moet men beschouwen de twee brieven van den 25. Julij 1274: bij den eenen verbonden zich Schout, Schepenen, Raden en gemeene Burgers van Utrecht, en bij den tweeden, de Raad en gemeene Gezworens, *Concilium & universitas conjuratorum*, van Muiden, Amstel, Mydrecht en Loenen, aan FLORIS. Dit was eigenlijk tegen den Bisschop gericht, en de Heer van Amstel zal die verbindtenis zijner onderzaten, ten zijne behoeve gemaakt, goedgekeurd hebben, hoewel hij in den brief niet genoemd wordt. Zulks kan men besluiten uit het gedrag

(43) *Arch. van 't Dom Cap. Lade 66.* MIERIS I. 380. *S. Marie Lib. Pil. fol.* 84. MATTH. *M. S. No.* 15.

drag van den Bisschop, die den 19. September daaraanvolgende zijne twistzaken met Heer GYSBRECHT, en met de Mannen der Stad en Lande van Utrecht, aan de uitspraak des Graven van Holland opdroeg (44): hierdoor worden zeker bovengemelde verbonden en andere soortgelijken, beëogd.

§. 19.

De Heeren van Amstel waren Leenmannen en Dienstmannen van 't Sticht; een gedeelte der Gerichten binnen zijne Heerschap, bezat hij alleen in Meijerschap, in *officium villicationis*, van den Bisschop. Mogelijk wierd in die gedeelten het hooge Rechtsgebied hem betwist, volgens den aangenomen stelregel: dat in het Sticht, de bloedban alleen den Bisschop en den Proost van S. Jan toebehoorde: zulks zal hem verdroten hebben; hij zocht die banden te ontknoopen, en vond geen beter middel dan zich naauwer aan den Graaf van Holland te houden. Dit gelukte hem in 't eerste, maar hij werd eerlang het slagtoffer zijner staatkunde. De beide grootere magten verstonden zich, en de zwakkeren werden ingezwolgen. Een schouwtooneel dat ten allen tijde, en nog meermalen in onze dagen, hernieuwd is. Graaf FLORIS van zijnen kant verzuimde niet in de regeringszaken van 't Sticht te dringen: Bisschop

(44) MIERIS I. 375, 376.

ſchop JOHAN *van Naſſau* was een zwak Vorst, en hij werd genoodzaakt den 3. Maart 1277 een verdrag integaan, waarbij de Graaf beloofde hem in alles behulpzaam te zijn, mits dat hij zich gedroeg naar den raad van Heer JAN *van Kuyk* en van *Heer* GYSBRECHT *van Amſtel*, die *Edele en Beſcheiden Mannen*, *viri nobiles & diſcreti*, genoemd worden. Die twee Heeren ontvingen ook de verzekering in alle gevallen, door hem ſchadeloos te worden gehouden: voorts verbonden zich de Bisſchop en de beide Heeren, den Graaf tegen de Graven van Henegouwen behulpzaam te zullen zijn (45). Echter de Graaf, toen het hem gelegen kwam, liet ſpoedig het vertrouwen, dat hij op die twee Heeren ſtelde, varen.

Wil men het gedrag der Graven naar waarheid beöordeelen, kan men den voortreffelijken Kluit raadplegen, en men zal verwonderd ſtaan, hoe duidelijk en ontegenſprekelijk hij alles daar geſteld heeft (46). Dan zal men zich overtuigen, dat het Graafſchap van Holland zeer klein was; dat verſcheidene groote Edelen binnen de grenzen van hetzelve zijne Leenmannen waren en onder hem ſtonden; als de Heeren van Teilingen, Egmond, Brederode, Waſſenaer en anderen: terwijl in de ſtreken die

(45) MIERIS I. 388, 389.

(46) A. KLUIT *in het vijfde deel der Historie van de Hollandſche Staatsregering.*

die tegenwoordig aan Holland gehecht zijn, nog verſcheidene onafhankelijke Heerſchappen lagen, daar de Graaf niets te gebieden had, en die onder hunne eigene Heeren ſtonden; bij voorbeeld, Heusden, Arkel, Voorn, Putten, Stryen, Amſtel, Woerden enz. Graaf FLORIS de V. zag het nadeelige van die geſteldheid; hij deed zijn best de groote Edelen te kortwieken, en de omgelegene Heeren tot manſchap te dwingen, of in zijne Domeinen in te lijven. Dit gelukte hem met Amſtel en Woerden. Hiertoe had hij de hulp der ſmalle gemeente noodig; weshalve hij vele eigenhoorigen vrijdde, ja tot Ridders ſloeg (tegenwoordig zou men zeggen, dat hij hen Adel-brieven gaf) en aan de opkomende ſteden vele voorrechten vergunde, om zich door de Burgerijen te ſterken. Dit gedrag, naar ons inzien, was de voornaamſte oorzaak der zamenzwering tegen hem, die men, uit hoofde der gewoonte en van den geest, die in die tijden heerschte, niet te ſtreng beoordeelen moet. Wat was het gevolg hiervan bij zijne Opvolgers? Alle de groote Edelen, de naburige Heeren werden Vaſallen, Onderzaten: maar de Landvorst gewon niet veel daarbij, de kaart was veranderd, en hij, zoo wel als de Edelen, geraakten onder 't juk van den toenemenden rijkdom, aanzien en geweld der ſteden en van hare gewapende Burgerijen, tot dat eindelijk eene ſtaande en beſoldigde krijgsmagt aan alles eene andere gedaante gaf. Nogtans hebben de ſteden, door haren bloeijenden koop-

han-

handel, door hare Ariſtocratiſche Regeringsvorm, de zeer nieuw verkregene of aangematigde rechten, beter weten te handhaven dan de Edelen, die binnen hunne Heerlijkheden, voor zoo veel zij bezitters daarvan zijn gebleven, of hunne opvolgers, de oude en wettige rechten allengskens verminderd, en eindelijk geheel vetnietigd hebben moeten zien.

§. 20.

Maar om weder tot GYSBRECHT, die wij een oogenblik verlaten hebben, te rug te keeren; hij bezat het ſlot Vredeland in pandſchap van den Bisſchop, en hij vond goed aldaar eenen tol te heffen, waardoor de ingezetenen van 't Sticht zeer bezwaard werden. De Bisſchop, om daarin te voorzien, bood hem de teruggave der verſchoten pandpenningen aan, die, om verſcheidene bijgebragte redenen, geweigerd werden. Toen viel de Bisſchop met een leger in Amſtelland; maar GYSBRECHT, geſterkt door de hulp van HERMAN *van Woerden*, trok hem te gemoete, verſloeg hem te Zoesterenge, en vervolgde hem tot bij Amersfoort. HERMAN werd doodelijk verwond, en aan des Bisſchops zijde ſneuvelden STEVEN en FREDERIK *van Zuilen*. Beka en Heda plaatſen dit voorval ten onrechte onder de Bisſchoppelijke regering van JAN *van Zirck*, die JAN *van Naſſau* eerst in 1285 opgevolgd is: maar Melis Stoke ſtelt naar waarheid, dat alles vroeger gebeurd is. Wagenaar neemt te recht het

jaar

jaar 1278 aan (47). Deze slag kan niet voor het midden des zomers van 1278 voorgevallen zijn, want den 6. April verzoende Bisschop JAN zich met de stad Utrecht, en toen zegelden met hem zijne getrouwen, Heer JOHAN, *Heer van Kuyk*, Heer GYSBRECHT, *Heer van Amstel*, en Heer ARNOUD *van Amstel*, Ridders (48); derhalve stonden die Heeren nog in goede verstandhouding met den Kerkvoogd. Deze was van geen langen duur, want eerlang was de Bisschop wederom met den Graaf van Holland verbonden. Immers den 28. Augustus, sloten eenige Stichtsche Edelen, aan hun hoofd hebbende Heer ZWEDER *van Zuilen*, zeker door de nederlaag van zijne bloedverwanten opgebragt, een verdrag met den Graaf van Holland, om hem tot het bemagtigen der stad, toen zeker met Heer GYSBRECHT heulende, behulpzaam te zijn. Dat dit een goed gevolg had, verneemt men uit een verdrag van vriendschap, dat de Graaf korte dagen daarna, en wel den 5. September, met de stad Utrecht sloot, waarbij hij beloofde, binnen dezelve alles te zullen beschikken, volgens den raad van sommigen Edelen, juist dezelfden als die zich aan hem den 28. Augustus verbonden hadden (49).

De

(47) WAGENAAR *l. c. T.* II. *p.* 23.

(48) *Arch. der stad Utrecht lade M.* 2.

(49) MIERIS I. 397, 398. De Heer Mieris heeft de datum des laatsten briefs, *Manendach vor onser Vrouwen*

De Graaf zag meer voordeel, Utrecht in handen te hebben, en met hulp van sommige Stichtsche Edelen, de Heeren van Amstel en Woerden, wiens bezittingen hem zeer gelegen waren, te beteugelen, dan zijne oude vrienden de hand te bieden. Ook trok hij dadelijk voor Vredeland, maar moest onverrichter zake daarvan aftrekken. Mogelijk zal men inmiddels eene verzoening beproefd hebben, als men uit de uitspraak door eenige Hollandsche Edelen, den 21. Januarij 1279 gedaan, vernemen kan. Door denzelven werden de brieven, die GYSBRECHT wegens het huis Vredeland had, voor goed en bondig erkend; men zou hem de pandpenningen te rug geven, en na de betaling, moest de Bisschop hem nog een jaar op het huis laten, echter voorbehoudens het recht van op- en aftogt (50). Gevolgelijk was GYSBRECHT toen nog in 't bezit van dat huis. Maar zulks duurde niet lang; FLORIS liet krijgsvolk uit Zeeland komen, om de belegering van Vre-

wen misse der lateren, niet verstaan, en alleen het jaar 1278 aangeteekend. *Lateren* is zoo veel als de laatste, *tardior*, *posterior*; dus, door *Vrouwen dag de latere* moet verstaan worden, de laatste der vier plegtige Vrouwendagen, te weten de geboorte van Maria, of den 8. September, HEILWICH *Zeitrechnung p.* 35. Dus Maandag vóór dien Vrouwen-dag, viel in 1278 op den 5. September.

(50) MIERIS I. *p.* 399.

Vredeland op het krachtigste te hervatten. Amstel dit vernemende, is de Zeeuwen bij Loenen aangevallen, maar werd door COSTYN *van Renesse*, die daarover het bevel voerde, geheel geslagen en gevangen genomen. Toen kon het slot geen langer wederstand bieden, en Heer ARNOLD, *Gysbrechts* broeder, die aldaar het bevel voerde, was genoodzaakt, het zelve vrijwillig over te geven. Het is niet waarschijnlijk, dat dit vóór den 25. Julij 1279 gebeurd zij, als wanneer de Bisschop de Regering en de inkomsten van 't Sticht, den Graaf van Holland in handen gaf (51); doordien uit het geheele beloop der verzoening van 1285 baarblijkelijk is, dat de ware oorzaak van den oorlog geweest was, de tegenstand der Heeren van Amstel tegen dat verdrag, en tegen het gezag, dat FLORIS zich uit dien hoofde in 't Sticht aanmatigde.

Na het overgaan van Vredeland, ging FLORIS het huis Montfoort, dat aan HERMAN *van Woerden* verpand was, belegeren: wegens de dappere verdediging der slotbewaarders, moest hij bijkans een jaar daar voor blijven liggen; eindelijk werd het huis stormenderhand ingenomen, en de Graaf was dusdanig verbitterd, dat hij de geheele bezetting, op twee na, liet onthoofden. HERMAN was inmiddels ten lande uitgeweken.

§. 21.

(51) MIERIS I. 399.

§. 21.

De juiste tijd dezer gebeurtenisſen is niet wel te bepalen, dewijl de Kronijkſchrijvers dezelve zeer verward geboekt hebben. De Heer Wagenaar neemt het jaar 1278 aan, wegens de gevangenis van de broeders van Amſtel, die, volgens Veltheim, zeven jaren zou geduurd hebben (52). Wij bepalen ons tot het jaar 1280, dewijl een brief van Graaf FLORIS, waarbij hij de muddepenning aan die van Delft ſchonk, gedagteekend is *zondag voor ſinte Wouburghen daeghe*, of 28. April 1280, met bijvoeging, *dit geſchiede doen wij laeghen voor Vredeland* (53), dus was het ſlot toen nog niet over; ook ſchijnt het dat het beleg nog langer geduurd hebbe, want verſcheidene brieven, van den 6., 13. en 18. Meij 1280, zijn *bij* Vredeland, *apud Vredeland*, en niet *in* Vredeland, als gebrekkig vertaald is, gegeven (54).

Indien wij zouden aarzelen met den Heer Mieris, de twee brieven van ARNOUD, *Heer van Tſſelſtein*, waarmede hij alle zijne Stichtſche leenen aan den Bisſchop opgezegd heeft, op het jaar 1280 mogten plaatſen, zou het een groot gewigt aan ons gevoelen geven; maar ongelukkig ontbreekt het jaartal:

(52) WAGENAAR *l. c. p.* 24.
(53) MIERIS I. *p.* 404.
(54) *Ibid. p.* 405 *en ſqq.*

tal: de dagteekening van den eenen is woensdag *post divisionem apostolorum*, en de tweede, *donderdag na Margrieten dag;* dus beiden in de tweede helft der maand Julij gegeven (55). Ons is geene reden voorgekomen, waarom men die eerder tot 1280, dan tot 1279 zou moeten brengen: de noot van Mieris is ontoereikende, en hij vergist zich zeer, door te verzekeren, dat ARNOUD geene kinders naliet.

Wij kunnen niet ontveinzen, dat hiermede eenigzins schijnt te strijden, de brief van den 24. Januarij 1280, waarbij Bisschop JAN verklaarde, den Graaf van Holland zes duizend ponden schuldig te zijn, wegens de hulp aan hem bewezen, en wegens de gekwetste en gedoode manschappen, *behalven den coste, die hij gedaan heyet vore Vredelant ende Montforde*, welke penningen hij hem bewijst aan het goed zijner vijanden; te weten, voor vier duizend ponden stelt hij hem in handen Muiden, Wesep, Diemen en Bindelemerebosch: en voor twee duizend ponden, de Ambachten van Oudewater, Woerden en Bodegraven, welke goederen hij bij vonnis van Leen- en Dienstmannen van 't Sticht, aan zich gewonnen had: derhalve waren het Stichtsche leenen (56). Het is zeer mogelijk dat de Graaf zijne hulp heeft laten betalen, eer de twee

(55) MIERIS *l. c. p.* 409, 410.
(56) *Ibid. p.* 401.

twee sloten over waren, want de brief zegt niet stellig, dat zij zich in 's Bisschops handen bevonden.

§. 22.

De gelegenheid was te schoon, den Heer van Amstel te onderdrukken, om niet alles bij de hand te nemen. Hij had eenige goederen in Naardingerland gekocht of verworven van de Leenmannen der Abdij van Elten: onder voorwendsel dit zonder toestemming der Abdisse geschied te zijn, werden die goederen bij den Erspachts-brief over Naardingerland, den 6. Meij 1280 erfelijk aan den Graaf van Holland overgegeven. Het is niet te bepalen of de goederen, waarvan op het jaar 1224 gewag geschied, daaronder begrepen waren, maar buiten tegenspraak had hij rechten op Naardingerland, dewijl de Abdis, bij eenen naderen brief van den 18. Meij 1280, aan den Graaf beloofde: dat, indien Heer GYSBRECHT *van Amstel* dat land mogt te rug eischen op betere rechten dan de Graaf die van haar in Erfpacht genomen had, zij hem van alle betaling zou kwijtschelden (57). Van die rechten moest hij in 1285 afstand doen, en in 1291 werd bij verpligt op nieuw te beloven, alle brieven, rakende de goederen in Naardingerland, die hij van den Roomsch-Koning WILLEM, den Paus en den Abt van S. Pau-

(57) MIERIS I. p. 404 *sqq.*

S. Paulus in handen had, aan den Graaf te zullen te rug geven (58).

Insgelijks had Heer JAN *Persyn*, *Ridder*, van den Bisschop, met 's Graven toestemming, eenige goederen, met huizen en vesten te Amstelredamme bekomen, die hij den 27. Junij 1282 aan den Graaf overgaf (59). Hierbij geschiedt geene de minste melding van 't Rechtsgebied, maar het zullen zeker vruchtdragende landerijen met een gevestigd slot geweest zijn, die de Heeren van Amstel te voren van 't Sticht ter leen hielden. De woorden in 't verdrag van 1285 voorkomende: *dat wij die gifte van Amstelredamme, die gegeven was Heren Jan Persynne, ende al dat daer toe behoort, als van verboerde goede, gestade sollen houden, voor ons ende onse nacomelingen*, bewijzen niets verder, als door ons gesteld wordt, dewijl zeker daar van geene Heerschap gesproken wordt. Derhalve kunnen wij geenszins het gevoelen van Wagenaar omhelzen, dat naar alle waarschijnlijkheid, de Heerlijkheid van Amsterdam aan JAN *Persyn* gekomen was, en dat door de bovengenoemde opdragt, Graaf FLORIS de V., veel vroeger dan men in 't gemeen geloofd heeft, Heer van Amsterdam schijnt geworden te zijn (60). Om dezelfde reden, komt de vraag, of *Persyn* keu-

(58) MEERMAN *l. c.* II. 397.
(59) MIERIS I. 423.
(60) WAGENAAR *l. c. p.* 25.

keuren aan Amſterdam gegeven heeft, zeer overtollig voor.

In 't voorbijgaan moeten wij nog aanmerken, dat hier, behalve in een' brief van Graaf FLORIS, waarbij hij in 't jaar 1275, aan de mannen te Amſterdam wonende, tol-vrijheid door Holland ſchonk, de naam van Amſterdam voor 't eerst gevonden wordt.

GYSBRECHTS vrienden moesten ook met hem boeten, onder anderen de Heer van Kuik, die in 1279 door Graaf FLORIS, met toeſtemming van den Bisſchop aan zijne Pandſchap van 't ſlot ter Horst, gelost werd, en die naderhand in 1282 zijn huis Tongelaar aan denzelven ter leen moest opdragen (61).

§. 23.

De drie broeders van Amſtel, WILLEM, Proost van S. Jan, GYSBRECHT en ARNOLD, dus in 's Graven gevangenis geraakt zijnde, werden naar Zeeland overgebragt; hoewel zij aldaar heuſchelijk behandeld zijn geworden, kregen zij echter verdriet in hunnen ſtaat, en om de vrijheid wederom te erlangen, zagen zij zich genoodzaakt vele opofferingen te doen, als men uit de voorwaarden der verzoening, den 27. October 1285 geſloten, vernemen kan. De Heer Wagenaar heeft den inhoud daarvan zeer

(61) MIERIS *l. c. p.* 400 en 426.

zeer naauwkeurig ontleed, dus wij volſtaan kunnen in korte woorden te zeggen, dat GYSBRECHT, ten behoeve van den Graaf, afſtand moest doen van zijne rechten op Naardingerland; insgelijks op Muiden, Muiderpoort, Vindelmersbroek, en het bosch daar de Reigers in broeijen, die FLORIS in 't vervolg van het Sticht ter leen zal houden. Hij verpligtte zich geene vesten te maken in zijn land, noch in het Bisdom, buiten 's Graven toeſtemming. Hij en zijn broeder ARNOLD beloofden nooit eenige vijandelijkheden tegen den Graaf te zullen plegen: zij droegen daarenboven al hun eigen goed den Graaf op, en ontvingen het wederom van hem ten rechten leen. Ook zouden zij de Graven van Gelre en Cleve, den Hertog van Brabant en den Bisſchop van Utrecht bewegen, om ſchriftelijk te verklaren, dat zij die van Amſtel nimmer in eenen oorlog tegen den Graaf van Holland zouden bijſtaan. Eenige volgende brieven bewijzen, dat die belofte door de benoemde Vorſten werkelijk is gedaan (62).

Nogtans moeten wij bekennen, dat wij uit dit verdrag niet genoeg licht hebben kunnen ſcheppen, om ſtellig aan te nemen, dat de geheele Heerſchap van Amſtel een leen van 't Sticht was: verſcheidene tegenſtrijdigheden doen zich op. Van een' anderen kant, zouden wij ook zwarigheid maken die Heerſchap

(62) MIERIS I. 460 *en vervolgens.*

ſchap te begrijpen onder de *eigene goederen*, *allodia*, die GYSBRECHT en ARNOLD aan den Graaf ter leen opdroegen. Het waarſchijnlijkſte dat wij mogen gisſen, is, dat ſommige gerichten GYSBRECHTS eigendom waren, en andere Stichtſche leenen, terwijl wij ons oordeel opſchorten over het hoog Rechtsgebied, dat toen de territoriale Hoogheid mede inſloot, en die zeker den Heeren van Amſtel toebehoorde. Want de uitdrukking, die men aantreft in den brief van den 29. September 1297, dat de Bisſchop aan de goederen van GYSBRECHT behouden zal al het recht *ist hooghe gerechte*, *eyst anderſins dynghe*, *die wyre ſchuldich zyn aen te hebbene*, heeft alleen betrekking tot goederen die hij binnen het Sticht bezat, en wij zouden niet durven verzekeren, dat Amſtel, als een Heerſchap, *territorium*, beſchouwd, binnen de wereldlijke grenzen van het Sticht lag.

§. 24.

Zulke nadeelige gevolgen hadden de zwakheid van Bisſchop JOHAN, de heerschzucht van Graaf FLORIS, en de onvoorzichtigheid van GYSBRECHT, voor 't huis van Amſtel, dat eerlang nog in een' dieperen poel van ellende gedompeld werd. GYSBRECHT op vrije voeten geraakt zijnde, was mede in 1287 een der borgen van zijnen bloedverwant en getrouwen Bondgenoot HERMAN *van Woerden*, die ook genoodzaakt werd, het hoofd onder de Holland-

landſche dwingelandij te buigen. In het zelfde jaar ſchonk hij zijne tienden te Bodegraven aan het klooster der Wittevrouwen te Utrecht, alwaar zijne dochter ELISABETH geestelijk was: welke gifte naderhand door WILLEM, *Graaf van Holland*, in 1319 werd bevestigd (63).

Een aanmerkelijke brief, die de Maagſchap van 't huis van Amſtel ten duidelijkſte aantoont, berust in de Archiven van 't Kapittel van S. Jan te Utrecht, en is *Zondag voor Maria Reiniging*, of den 29. Januarij 1290, gedagteekend. Daarbij gaf WILLEM *van Amſtel*, Proost van S. Jan, aan GERHARD *van Veen*, Knape, twee ponden en tien ſchellingen 's jaars, uit de goederen van Everixdorpe, als een leen ten dienstmans rechten, van den Proost van S. Jan erfelijk te houden. Van deze handeling ſtelde hij tot borgen Heer GYSBRECHT, *Heer van Amſtel*, en JOHAN zijn Zoon; Heer ARNOLD *van Amſtel*, Ridder, en GYSBRECHT zijn Zoon. Deze brief werd zoo wel door den Proost als door zijne beide broeders bezegeld, terwijl JAN en GYSBRECHT zich verpligteden onder de zegels van hunne Vaders.

Hoe verre de zoogenaamde S. Michiels Ridderorde, die Graaf FLORIS in 1290 gezegd wordt opgericht te hebben, en waarin Heer GYSBRECHT *van Amſtel* mede aangenomen werd, geloof verdient,

(63) MIERIS I. 495. II. 229.

dient, laten wij op zijne plaats gesteld. Met meer zekerheid weten wij, dat hij in 1291 verklaarde, het huis te Loenen, even als zijne andere goederen, van den Graaf van Holland ter leen te houden, en dat hij in dat zelfde jaar borge was van zijn' neef *Heer* DIRK *van Brederode*, Ridder, bij zijne verzoening met den Graaf. In 1293 was hij borge van den Graaf bij het verdrag van vrede met den Bisschop van Utrecht (64). Volgens de Hollandsche Leenregisters bekende hij in 1294 duizend ponden schuldig te zijn aan GERHARD *de Vriese*, waarvan Graaf FLORIS en JAN *van Teilingen* borgen waren.

§. 25.

Nu zijn wij tot de tijden genaderd, toen de val van het huis van Amstel, door den afschuwelijken moord van Graaf FLORIS den V., veroorzaakt werd. Men kan deze gebeurtenis in de Historie niet zonder ijzen lezen, hoe zeer men aan bloedige tooneelen, door menschelijke driften, en door de gevolgen van heerschzucht, alle eeuwen door, in oude en nieuwe tijden berokkend, gewoon moest zijn. De omstandigheden zullen wij stilzwijgende voorbijgaan, doordien die overbekend zijn. Wij hebben reeds onze gedachten geuit over het oogmerk des

(64) MATTH. *de Jur. Gl. p.* 427. MIERIS *p.* 533. 551.

des Graven om de groote Edelen te vernederen; dit had hij reeds ten opzichte der Heeren van Borsselen, van Brederode, en van Renesse uitgevoerd; de Heeren van Amstel en Woerden waren genoodzaakt geworden den Hollandschen leenband op zich te nemen, en vele leenen in 't Sticht aan den Graaf afteftaan. Kan men zich dan verwonderen, om van andere bijkomende bezwaren te zwijgen, dat die Heeren tegen den Graaf onvergenoegd waren, en eene kans zochten waartenemen, om hun aanzien weder te bekomen?

Men kan geenszins vermoeden, dat AMSTEL, die toen Overste Raad en Vertrouweling van Graaf FLORIS was, in eenen aanslag zou deel genomen hebben, om zijnen Heer op eene verraderlijke wijze te vermoorden; het voornemen was alleen zich van zijnen persoon te verzekeren, en hem naar Engeland over te brengen, terwijl men zijn' Zoon aan 't hoofd der Regering zou plaatsen. Andere maatregelen streden te zeer met de toenmalige heerschende denkwijze; want een Ridder verloor zijne eer, wanneer hij eenen vijand niet alleen luipende, maar zelfs zonder voorafgaande ontzegs-brieven, aanrande. Het stooten van GERRIT *van Velsen* op een' hoop Naarders, die FLORIS kwamen verlossen, was de oorzaak van dat ongeval; mogelijk overmeesterd door zijne driften, en door de wraakzucht over het verkrachten zijner vrouw, indien dit geen sprookje is, vreezende zijne prooi te verliezen en daarbij zijn le-

leven te boeten, ontzag hij zich niet de gruwelijke daad te begaan, den gevangen Vorst den eerſten houw te geven, waarna hij met meer dan twintig wonden door de anderen afgemaakt werd. Men verzekerd echter dat GYSBRECHT, die weinig loosheid bezat, door HERMAN *van Woerden* in de zamenzwering gelokt was.

§. 26.

Deze droevige tijding door het geheele land verſpreid zijnde, vereenigden zich verſcheidene Edelen en de voornaamſte ſteden, om de moorders te vervolgen, en 't bewind der Regering voor 's Graven Zoon JAN den I. te verzekeren. GYSBRECHT ruimde het land, nogtans hij en HERMAN *van Woerden*, door het gezag van WOLPHART *van Borſselen* gerugſteund, dorſten het wagen, eenigen tijd daarna, openlijk te Veere in des jongen Graven leger te verſchijnen, en hem hunnen dienst aan te bieden (65). Deze ſtap verwekte verontwaardiging en ongenoegen, waarvan het gevolg was, dat GYSBRECHT ten lande uitgebannen werd, en dat zijne verbeurd verklaarde goederen in andere handen kwamen. Daarover viel verſchil tusſchen den Bisſchop van Utrecht en den Graaf van Holland; maar bij het verdrag, den 29. September 1297 te Kampvere, in Zeeland, geteekend, werd

(65) MELIS STOKE *in Jan.* I. *p.* 152.

werd eene schikking over de verdeeling der goederen gemaakt, niet alleen van GYSBRECHT, *die men hiet Here van Amstele*, maar ook van HERMAN *van Woerden*, en van allen de medepligtigen aan den moord van Graaf FLORIS. Bij eene nadere schikking, den volgenden dag gemaakt, verbonden zich de Bisschop en de Graaf, nooit met GYSBRECHT, *die men hiet Heer van Amstel*, met HERMAN, *die men hiet Heer van Woerden*, noch met de andere moorders te zullen zoenen, ook niet te zullen gedoogen, dat zij op hun land wederkeeren (66). De gepleegde misdaad moet GYSBRECHT ook in zijne Ridderlijke eere gekrenkt hebben, want in alle die brieven mist men den eertitul *Heer* vóór den doopnaam, dus men hem niet meer als Ridder beschouwde.

Zachter ging men te werk met JAN, *Heer van Heusden*, met JAN, *Heer van Kuik*, die naast GYSBRECHT, *die men hiet Heer van Amstel*, HERMAN, *die men hiet Heer van Woerden*, en GERARD *van Velsen* genoemd worden in het verbond tusschen JAN, *Graaf van Henegouwen*, JAN, *Graaf van Holland*, en eenige Hollandsche en Zeeuwsche steden, den 17. October 1299 gesloten. Want hoewel zij voorkomen, als kwade verraders en moordenaars van hunnen Heer, hoewel men beloofde met hunne mannelijke nakomelingen tot

(66) MIERIS I. 587 *en vervolgens.*

tot in het zevende lid geen vrede te zullen maken, en hun aan lijf en goed alle mogelijke schade te zullen toebrengen, heeft men hun goed niet verbeurd verklaard, en hen den Heerlijken titul niet ontnomen; waarschijnlijk dewijl zij Leenmannen van andere Heeren waren, en men hen derhalve niet zoo gemakkelijk uitschudden kon. Ook duurde het niet lang, of de Heeren van Kuik en Heusden waren met Graaf JAN den II., onder bemiddeling van den Hertog van Brabant, verzoend (67).

Men beschouwde het gedrag van GYSBRECHT als *Felonie*, als Eedbreuk of ontrouw tegen den Leenheer, uit hoofde van 't verdrag van 1285; en deswegens zijn de Heeren, die zijne borgen bij dat verdrag geweest zijn, meer of min in zijne zaak ingewikkeld geworden, en wegens den moord van Graaf FLORIS vervolgd.

§. 27.

Inmiddels was Graaf JAN de I. in November 1299 overleden, en door JAN, *Graaf van Henegouwen*, in de Grafelijke Regering van Holland opgevolgd. Deze gaf den 21. Meij 1300 aan zijnen broeder GUY *van Henegouwen*, alle de goederen die HERMAN *van Woerden*, GYSBRECHT *van Amstel*, GYSBRECHT *van*

(67) MIERIS I. 613. MARTENE en DURANT *Tom.* I. *C.* 1312, 1313.

van Ysselstein, ARNOUT *van Benscop* en anderen, in 't Sticht Utrecht bezaten, uitgezonderd het Reigersbosch in het land van Amstel, en de Manschap, die hij voor zich behield (68). Dit Reigersbosch, te Bindelmerebroek, is daarna door Hertog ALBRECHT in 1363 aan den Heer van Egmond en Ysselstein voor drie duizend ponden verzet (69); waarschijnlijk bevond het zich ter plaatse waar nu het lusthuis Reigersbosch in de Bullewijk ligt (70). Wij kunnen niet nalaten, hier een' misslag van den Heer Wagenaar, in zijne redenering aangaande dit Reigersbosch en die Manschap, op te merken. Deze Manschap was niet de leenband wegens deze goederen aan het Sticht, die in zijn geheel bleef, dewijl GUIDO die goederen als een achterleen, ingevolge het verdrag van 1297, waardoor de Graaf vermogt aldaar eenen man te zetten, om den Bisschop te dienen, ontving; maar daardoor moet verstaan worden, de Leenmannen en Dienstmannen, van de Heeren van Amstel *releverende* of afhangende, altijd onder den algemeenen naam van Manschap bekend, die de Graaf aan zich behield, en niet aan zijnen broeder afstond. Dit is zeer duidelijk en overeenkomende met de gewoonte en met den geest van 't Leenstelsel. Voor 't overige kan men niet twijfelen,

(68) MIERIS II. *p.* 11.
(69) *Ibid.* III. *p.* 153.
(70) WAGENAAR *l. c.* II. 32. X. 213.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

jen, dat de Heerlijkheid van Amſtel onder die goederen begrepen was, als men uit vergelijking der brieven van den 29. Junij 1309 en 11. October 1311 vernemen kan (71).

Hierdoor is het geheele land van Amſtel t'eenemaal van natuur veranderd; van eene onmiddelbare Heerſchap, werd zij eene beleende en afhankelijke Heerlijkheid van Holland. De Graaf behield het ſchoonſte kleinood dat daartoe gehoorde, te weten, de Manſchap of de Leenheerſchap, en het duurde weinig jaren of Amſtelland werd in het Graafſchap van Holland ingelijfd, en vervolgens door Grafelijke Ambtlieden geregeerd. De ſtad Amſterdam verkreeg voorrechten en vrijheden, en niet lang daarna verſcheen zij nevens de andere onmiddelbare ſteden op alle dagvaarden van Holland. Zij trok de grootſte voordeelen, van de onderwerping aan eenen bijzonderen Heer ontlast te zijn. Voor haar was de moord van Graaf FLORIS ten uiterſte nuttig; meer dan anderen heeft zij de rijke vruchten daarvan geplukt. Hadden deze gebeurtenisſen geen plaats gehad, had Amſterdam hare eigene Heeren behouden, zou zij zeker nooit eene der eerſte koopſteden der wereld geworden zijn. Eischt de billijkheid niet, dat het tegenwoordig geſlacht eenige blijken van achting en erkentelijkheid ſchenke aan de nakomelingen van hunnen ouden Heer, van dien ongelukkigen GYS-

(71) MIERIS II. p. 86 en 121.

GYSBRECHT, die, door de omstandigheden en het noodlot gedrongen, zijne bezittingen zocht te verdedigen, en uit zijn wettig erf verjaagd is? Ging hij te verre, waren de middelen die hij aanwende strafbaar; men moet bedenken, dat hij den Graaf van Holland alleen door dwang tot Leenheer had aangenomen, dat hij vrij geboren was, en zich in zijne rechten zocht te herstellen. Het zou waarlijk de grootste eer aan de stad Amsterdam doen, de gedachtenis van GYSBRECHT *van Amstel*, op eene of andere uitstekende wijze, in zijne nakomelingen te eerbiedigen. Het vervolg van dit werk zal aantoonen wie zij zijn.

§. 28.

GYSBRECHT gebannen zijnde, verliet deze landen: hij was reeds oud van jaren, dus men zwaarlijk gelooven kan het gene Beka wegens zijne terugkomst en het innemen van Amsterdam verhaalt. Meer vertrouwen verdient het zeggen van den ongenoemden Klerk; dat GYSBRECHT *was een oud, simpel man, wart buiten lants van zyn vrinden onthouden, zoe lange als hy leefde*. Ook Beka, die door Veldenaar gevolgd wordt, verklaart dat hij haastelijk en heimelijk uit het land reed, in armoede geraakte, dus zijne vrienden buiten 's lands hem te eten gaven. Het kan zijn dat Beka eenige narichten van eenen togt naar Amsterdam gedaan, ontdekt hebbe; maar JAN, de zoon van Heer GYSBRECHT, was

was hem onbekend gebleven, dus hij den Vader toegeſchreven heeft, wat tot den Zoon gehoorde. Was GYSBRECHT in 1204 te Amſterdam geweest, zou hij, en niet JAN, in den brief van Graaf WILLEM genoemd zijn geworden.

Aangaande den bekrompen ſtaat, waarmede hij in zijne laatſte jaren te worſtelen had, zullen wij ons bij zijnen zoon JAN wat breeder uitlaten, dewijl het niet denkelijk is dat alle zijne goederen zijn verloren gegaan.

Van zijn karakter wordt gezegd, *dat hy een ſimpel man was*, volgens den ongenoemden Klerk; *vir ſimplex*, een eenvoudig man, die zich door HERMAN *van Woerden* liet leiden, volgens Beka. Dit is eenigzins tegenſtrijdig met zijne daden en beleid in vroegere dagen, met zijne waardigheid van eerſten Raadsman van Graaf FLORIS, met zijn aanzien als hoofd der Stichtſche Edelen: maar het is mogelijk dat de rampen die hem te beurt vielen, de armoede en ballingſchap waaronder hij zuchtte, het verval van zijn huis, misſchien ook de wroeging van het geweten, zijne zielsvermogens, bij eenen tamelijk hoogen ouderdom, zullen verzwakt hebben.

Hij wordt als oud beſchreven, en wij vermeenen dat hij in 1296, omtrent de zestig jaren kan bereikt hebben. In 1252 was hij Jonkheer, en gebruikte het zegel dat boven beſchreven is, bij zijnen borgtogt voor de broeders UITENGOYE: hoewel het niet

niet ongewoon is, dat kinderen in brieven als getuigen ſtaan, is zulks hier echter het geval niet, dewijl hij eene verpligting op zich nam, en een eigen zegel bezat, 't welk nimmer bij een kind plaats greep. Derhalve moet hij toen bij jaren van onderſcheid geweest zijn, en men kan zijne geboorte niet later dan 1235 veronderſtellen; dit wordt nog bevestigd door het verbond dat hij in 1257 ſloot, en door de Ridderlijke waardigheid, die hij in 1261 reeds erlangd had. Op deze wijze kan ook de tegenwerping over zijn' ouderdom, dat hij te paard met Graaf FLORIS ter vogeljagt, eenige oogenblikken voor zijne gevangenneming, uitreed, opgelost worden; want een man van zestig jaren, is voor een dusdanig weinig vermoeijend vermaak, niet onbekwaam. Doordien men onkundig is hoe lang hij na dien tijd nog geleefd hebbe, kan de uitdrukking; *een oud en ſimpel man*, niet ongepast zijn geweest.

Nog eene vraag blijft over. Naar welk vreemd land heeft GYSBRECHT de wijk genomen? Naar Pruisſen, zegt Montanus; naar Pruisſen, zegt de Engel Raphaël.

Zyn wil is dat ghy trekt naar 't vette lant van Pruisſen,
Daer uit het Pools gebergt de Wysſelſtroom komt ruisſen —
Ghy zult in dit gewest een ſtadt nieuw Hollant bouwen —

Hoe

Hoe groot onze achting voor den uitmuntenden Dichter zij, die dezen Hemelbode in zoo sierlijke verzen heeft doen spreken, is een Treurspel, hoe keurig ook, voor ons geen historisch bewijs, en wij durven tegen het algemeen aangenomen gevoelen aan, vrijmoedig staande houden, dat GYSBRECHT nimmer de oevers der Weissel zag, en waarschijnlijk naar Gelderland zich begaf: immers zijne afstammelingen bloeiden nog lang aldaar en in het naburig land van Cleve. Wij zullen de redenen, die ons tot dat gevoelen bewogen hebben, bij zijnen zoon JAN, die nu staat te volgen, voorbrengen, maar vooraf nog zeggen, dat men niet weet wie de vrouw van GYSBRECHT is geweest. Vondels dichtluim heeft daartoe BADELOCH *van Woerden* verkoren, maar nergens vindt men daarvan een zweemsel. Twee kinders zijn van hem bekend, JAN en ELISABETH, geestelijk in de Witte-vrouwen te Utrecht. Goudhoven voegt daar nog bij ARNOUT *van Amstel*, die in 1304 met den Heer van Renesse in de Leck, bij Bosinchem, verdronk. Deze wordt elders ARNOUT *van Benscop* genoemd, en verondersteld een bastaard te zijn geweest. Dit is eene vergissing, want hij was een zoon van Heer ARNOUT *van Amstel, Heer van Tsselstein.*

§. 29.

JOHAN *van Amstel* werd reeds met zijnen vader

in 1290 gemeld, als boven gezien is, en toen had hij nog niet het gebruik van een eigen zegel. Aan den moord van Graaf FLORIS heeft hij geen dadelijk deel genomen, ten minste nergens wordt van hem gewag gemaakt, hij is niet vervolgd, en in den brief van 1204 onderscheidt hem Graaf WILLEM van de overige moordenaars. Evenwel het is te denken, dat hij de vernietiging van zijn huis, en de verovering zijner goederen met geene onverschillige oogen heeft kunnen aanschouwen, en dat hij zal getracht hebben, wederom in het bezit zijner Heerschap te geraken. Daarom zal hij met Heer JAN *van Renesse*, bij den Bisschop van Utrecht in 1301 geweest zijn, en deel genomen hebben aan den inval die Bisschop WILLEM, mogelijk ten zijnen behoeve, in Amstelland deed. Deze Kerkvoogd, den 4. Julij 1301 in het gevecht op de Hooge Woerd gesneuveld zijnde, en GUY *van Henegouwen* tot zijnen Opvolger verkoren, zal Amstel zich bij Heer JAN *van Renesse*, wiens boezemvriend hij was, of naar Gelderland, alwaar hem goederen overgebleven waren, begeven hebben, en daarna de gelegenheid waargenomen, die de oorlog tusschen GUY, *Graaf van Vlaanderen*, en den Graaf van Holland hem daar bood. Heer JAN *van Renesse*, aan 't hoofd der Vlamingers, behaalde groote voordeelen in 't begin van 1304. De meeste gedeelten van Holland, en zelfs de stad Utrecht, werden door hen ingenomen, en Graaf GUY begaf zich derwaarts. Zeer ze-

zeker heeft JAN, van zijne vrienden vergezeld, zich toen binnen Amsterdam geworpen, om zijn wettig erf weder te bekomen en tegen de Henegouwers te verdedigen; maar de omwenteling, door WITTE *van Haemstede* en NICOLAS, *Heer van Putten en Stryen*, ondernomen en gelukkig volbragt, deed spoedig een' anderen keer aan de zaken nemen, en Graaf GUY werd genoodzaakt uit Utrecht, door Holland, ter scheep naar Vlaanderen te rug te keeren. Deze verlossing van Holland uit de handen van buitenlandsche vijanden, was maar het werk van eene week, te weten, van den 26. April tot den 1. Meij (72).

Renesse bleef meester van Utrecht, en Amstel zal zich bij hem begeven hebben, dewijl het hem ondoenlijk was, bij de zoo spoedige kansverkeering, zich in zijne Heerlijkheid te handhaven. Amsterdam was het eerste slagtoffer van de wraakzucht des Graven van Holland, want den 22. Meij gaf hij het bevel, dewijl die van Amsterdam die genen waren die JAN *van Amstel* en de moordenaars van Graaf FLORIS ingehaald hadden, dat de stad alle hare bruggen moest laten afbreken en hare vestingen slechten; daarbij werden alle hare vrijheden en markten vernietigd, en haar een dubbel gruitgeld opgelegd

(72) VAN WYN *Bijvoegs. op* III. *deel der Vad. Hist.* p. 48.

legd (73). Uit den inhoud en de woorden van dezen brief is buiten tegenſpraak, dat JAN zijn ouderlijke vesten niet geweldigerhand ingetrokken zijn, maar dat zijne oude onderzaten hem met open armen ontvingen: zelfs de ſtrengheid waarmede zij behandeld werden, geeft het vermoeden, dat zij zich gedurende eenigen tijd tegen den Graaf verdedigden, dan zou men het gezegde van Beka, dat de vesten van Amſterdam door de Haarlemmers en Waterlanders geſlecht zijn, maar door hem vóór den dood van Bisſchop WILLEM in 1301 geplaatst, op de gebeurtenisſen van 1304 kunnen toepasſen, en vermeenen, dat de Graaf de hulp van die naburige ingezetenen zal ingeroepen hebben, om Amſterdam weder te bemagtigen, en zijne bevelen ter uitvoer te brengen. Men weet immers dat de orde der jaren door Beka niet zeer in acht genomen is. Het kan ook zijn dat JAN in 1301, na den dood van Graaf JAN den I., zich naar Amſterdam begeven hebbe, dat hij aldaar is ontvangen en tot 1204 gebleven (74): dan is het daarop volgend verhaal van Beda, over de verwoesting van Amſterdam, alleen een verſlag van den uitgang, zonder een onmiddellijk vervolg van tijd te bevatten.

§. 30.

(73) WAGENAAR *l. c. T.* I. *p.* 1. *Lit. B.*
(74) BEKA *p.* 102.

§. 30.

De overwinning die de Hollandſche vloot op de Vlaamſche, den 10. Augustus daaraanvolgende, op 't Gouwe, niet verre van Ziericzee, behaalde, en het gevangennemen van Graaf GUY, noodzaakten Renesſe en zijne vrienden, waaronder HERMAN *van Woerden*, ARNOUT *van Benscoop* en JAN *van der Lede* genoemd worden, de ſtad Utrecht te verlaten, en een goed heenkomen te zoeken. Zij begaven zich naar de Leck bij Boſinchem, welke ſtroom zij daar met eene ſchouwe wilden overvaren. De meeste Heeren, wiens ſloten hier omtrent gelegen waren, hielden 't met hen, zoo dat zij zich veilig waanden. Maar zij werden door JAN *van Boſinchem*, Heer van Cuilenburg, op eene uiterweerd in de Leck, tegen over Cuilenburg, den 15. Augustus aangevallen en verſlagen. Sommigen melden, dat Renesſe met verſcheidene anderen in de ſchouwe gejaagd zijnde, na het omſlaan derzelve, in het water geſmoord zijn. Behalve Renesſe, zegt daarbij Wagenaar, ſneuvelden hier AREND *van Benskoop*, JAN en PILGRIM *van der Lede*, HUIBERT *van Everdingen*, HENDRIK en BERTOLD *van Schalkwyk*, Heer AREND *van Buren*, Kanonnik, en vele anderen, die op meer dan honderd begroot worden: hij voegt daarbij, dat JAN en PELGRIM *van der Lede* zoons waren van Heer

GYSBRECHT *van Amstel* (75): ter bevestiging beroept hij zich op ZWEDER *van Cuilenburg*, *in zijne Orig. Cuil. p.* 593. Maar de aangehaalde plaats opslaande vindt men: 1304. *die apsumptionis bleef in de Leck Heer* JOHAN *van Renesse*, PELGRIM, *Heer van der Lede*, HUBRECHT *van Everdingen*, *Heer* ARENT *van Buren*, *Kanonnik*, en in margine, HENDRIK en BERTOLT *van Scalcwijc*, *gebroeders*. Dus wordt daar van geen JOHAN *van der Lede* gewag gemaakt. Melis Stoke (76), dit ongeval verhalende, gebruikt de volgende woorden: *daar bleef* JAN *ende* ARNOUT, *die Here van der Leide*, waardoor, volgens de kantteekeningen van Alkemade, verstaan moet worden JAN *van Renesse*, ARNOUT *van Benskoop* en JAN *van der Lede*. Waaruit Wagenaar gehaald heeft, dat JAN en PELGRIM *van der Lede* zoons van Heer GYSBRECHT *van Amstel* waren, is ons onbewust: hoewel het zeker eene vergissing is, moet men echter bekennen, dat men eenigen grond ontdekken kan, waaruit die ontstond.

Om van de anderen te zwijgen, erkennen wij volvaardig, dat met Renesse op dien dag omgekomen zijn ARNOUD *van Benskoop* en de Heer van der Le-

(75) *Vad. Hist.* III. 179.
(76) STOKE *p.* 253.

Lede: deze laatste droeg, wel is waar, den naam van JAN, maar hij was niet JAN *van Amstel*, Heer GYSBRECHTS zoon. Hij gehoorde tot het geslacht van Arkel, en was Heer van der Lede of Leerdam, ook van Nyenlede tegen over Renen; want in 1280 en 1284 bezat hij goederen aan de Leck, als men uit een verdrag over eene waterleiding in den Zeerik, Eng, Vuren en Everdingen, die hij nevens verscheidene andere naburige Heeren met Heer JAN *van Everdingen* sloot, vernemen kan (77); ook had hij een Gericht aan de Leck, in het welk zekere knecht, WASTRAVEN genoemd, in 1301 eenig land aan 't Domkapittel verkocht (78).

Verscheidene narigten van dien JAN, *Heer van Lede*, zijn nog voorhanden; hij was zoon van JOHAN, *Heer van der Lede*, met wien en met zijn' broeder HUGO, *gezegt Bottere*, hij in een' brief van 1254 gemeld wordt (79). Voorts Ridder zijnde, was hij in 1277 getuige van Graaf FLORIS. In 1285 was hij een der borgen van Heer GYSBRECHT *van Amstel*, en in 1287 van HERMAN *van Woerden*. Uit dien hoofde, zal hij in de zaken

(77) KEMP *Besch. v. Arkel p.* 47. en MATTH. *Anal. Tom.* V.

(78) *Arch. van den Dom. Lade* 40.

(79) MEERMAN *l. c. Tom.* V. *p.* 171.

ken der Amſtels en Woerdens betrokken zijn geworden, want volgens de Hollandſche Leenregisters verbleef hij in 1297 de uitſpraak zijner breuken aan Graaf JAN. Hij zegelde in 1293 met Heer HERBEREN *van Haestrecht*, Ridder, en in 1298 was hij borge van Heer ARNOUD *van Arkel*, Ridder, bij een verdrag over 't Kasteel van Zoelen (80). Hij zegelde ook in 1299 met HENDRIK *van Ochten*, en zijn zegel vertoont het wapen van Arkel met een *lambel* (81). In 1204 viel hij in dienst van den Graaf van Vlaanderen, met een leger in de Oostelijke gedeelten van Holland, brandende en blakende al wat hem voorkwam (82). Naderhand begaf hij zich bij Renesſe te Utrecht, en vond den dood met hem, in de golven der Leck.

Zeer waarſchijnlijk ſtierf hij zonder zoons, even als zijn broeder Heer HUGO, *gezegt Bottere*, die in 1280 reeds overleden was (83). Derhalve kan niet waar zijn het geen verhaald wordt, dat HUGO in 1302 eene kwetzure, ter gelegenheid van een gevecht bij Kortrijk, alwaar hij de Vlamingen tegen de Franſchen diende, bekwam, waaraan hij ſtierf, en te Axel begraven werd. Sommige goederen der bei-

(80) KEMP *l. c. p.* 52.
(81) *Mijne Geld. Inl.* IV. *Cod. Dipl. No.* 16.
(82) STOKE *p.* 215.
(83) VAN BERKUM *Beſch. van Schoonhoven p.* 12.

beide broeders, te weten Lede of Leerdam en Botterſloot, waren als regte Mansleenen aan den Graaf vervallen, die de Heeren van Arkel, als ſtamgenooten, daarmede beleende (84).

Zeer verkeerd is deze Heer van der Lede, door eenige Schrijvers, PILGRIM genoemd; maar uit het voorverhaalde kan zulks niet waar zijn, ook wordt die naam in geen gelijktijdig ſtuk gevonden, dan alleen in de blijde inkomſte van WILLEM *van Ayesnes* te Kamerijk in 1292. Maar deze brief, hoewel *Carpentier* zegt, die uit de Abdij van S. Aubert te houden, komt ons, om vele redenen, zeer verdacht voor (85). Het is te gelooven, dat deze Heer van der Lede vermengd is met PILGRIM, *Heer van Leerdam en Haastrecht*, van wien, en van zijn' vader FOLPERT, in het einde der twaalfde en in het begin der dertiende eeuw, zoo vele fraaije ſprookjes verhaald worden, die beter in onze hedendaagſche Ridder-romans, dan in een geſchiedkundig werk behooren geplaatst te worden (86).

§. 31.

Het was derhalve niet JAN *van Amſtel*, maar JAN, *Heer van der Lede*, die in de Leck verdronk;

(84) KEMP *l. c. p.* 58.

(85) CARPENTIER *Hiſt. de Cambray*, *Preuves p.* 36.

(86) GOUDHOVEN *p.* 339 en 356.

dronk; en zeker leefde de eerste veel langer. Hij zal vroeger, of op eene andere wijze ontkomen zijn, en bij zijne vrienden aan de overzijde des Rhyns, mogelijk wel bij den Graaf van Cleve, eene schuilplaats gevonden hebben. Men weet dat die Vorst, door JAN, *Heer van Kuik*, aangemoedigd, in 1296 mede voor het slot Cronenburg trok, onder schijn de belegeraars te helpen, doch inderdaad, om, na 't bemagtigen van 't slot, de schuldige Edelen in zekerheid te stellen: het gelukte hem ten deele, want hoewel hij genoodzaakt was GERHARD *van Velsen* en WILLEM *van Zaanden* aan de woede van 't volk overtegeven, behield hij ARNOUD *van Benskoop*, WILLEM *van Teilingen* en nog twee anderen, die hij op het slot Kervenheim, in Cleefsland, deed voeren (87). Dewijl nu JAN *van Amstel* den 25. Maart 1318, met andere Getrouwen en Leenmannen van DIRK, *Graaf van Cleve*, getuige is geweest bij de belofte, welke de Graaf, wegens de Heerlijkheid Heusden, aan HEY, *Heer van Duffele*, en WILLEM, *Heer van Boxtel*, te Hees bij 's Hertogenbosch, deed (88), moet hij zeker eenige leengoederen van denzelven gehouden of ontvangen hebben; te meer dewijl wij zijn' zoon en zijne nakomelingen, als in dat land gegoed en gezeten, aantreffen.

Daar-

(87) *Vad. Hist.* III. *p.* 89.
(88) MIERIS II. 195.

Daarenboven bezat JAN goederen en gerichten in de Betuwe, onder anderen de Heerlijkheid Nyerlede, tegen over Renen gelegen; want in 1328 verkocht hij en zijn zoon WILLEM het gericht hoog en laag, en verscheidene andere goederen tusschen den Nyerlede en den Rhyn, aan den Graaf van Gelre (89); en eenige jaren daarna, in 1335, verkocht hij aan denzelven Graaf, zijne goederen tegen over Renen en te Oijen gelegen, onder voorwaarde, dat HUBRECHT *van Lynden* die voor zijn leven zou blijven behouden (90). Het komt niet onwaarschijnlijk voor, dat JAN *van Lede*, die als maag van WALRAVEN *van Benthem* in 't jaar 1206 aangetroffen wordt, deze JOHAN is, en dat hij den naam van Lede, naar zijn goed zal aangenomen hebben, om den toen zoo gehaten naam van Amstel te bedekken (91).

Ook had hij zijne geheele Manschap niet verloren; eenige Leenmannen waren hem overgebleven, want, volgens de Hollandsche Leenregisters, was hij in 1316 Leenheer van goederen te Lopik, en in 1317 gaf hij aan JAN *van Bosinchem* zulk land te Schalkwijk, als Heer ARNT *van Schalkwyk* van hem ter leen had gehouden (92). Het is onzeker hoe hij aan

(89) *Arch. der Geld. Rekenk.*

(90) *Arch. van 't huis Hemmen.*

(91) *Arch. van 't huis Ooy.*

(92) VOET VAN OUDHEUSDEN *Besch. van Cuilenburg p.* 25.

aan deze goederen gekomen zij; sommigen kunnen stamgoederen van 't huis van Amstel geweest zijn; immers GYSBRECHT was de oudste broeder, en kan eenige goederen omtrent de Leck bezeten hebben, waarvan een gedeelte, als Achtersloot of Ysselstein, aan zijn' broeder ARNOLT gekomen was. Men moet wel opmerken, dat die goederen zeker tot de *Edele goederen* gehoorden, want zij bestonden in Leenheerschap, in hoog en laag Rechtsgebied; dus de Amstels zeker eenigen luister bleven behouden, en men overtuigd moet zijn dat zij hun' naam en wapen, buiten Holland en 't Sticht zich bevindende, niet veranderd hebben. Hierbij moet men nog aanmerken, dat op de kaart door Butkens, in zijne *Annales de la Maison de Lynden*, uitgegeven, zich niet verre van der Lede, eene plaats, Amstel genoemd, bevindt, en dat hij, in het werk zelf, stelt, daar weleer een Kerkdorp of Kerspel geweest te zijn. Waarschijnlijk was dat de bovengenoemde Heerlijkheid Nyerlede.

Heer JAN *van der Lede* zonder zoons overleden zijnde, is het niet onmogelijk, dat hij eene dochter gehad hebbe, die met JAN *van Amstel* getrouwd was, en hem de Heerlijkheid van Nyerlede, als eigen goed, ten huwelijk bragt. Uit de opdragten van 1328 en 1335 blijkt, dat die goederen *allodiaal* en aan niemand leenpligtig waren: wij moeten nogtans bekennen dit eene bloote gissing te zijn.

§. 32.

§. 32.

In dien tijd ontſtonden zware onlusten in Gelderland, tusſchen Graaf REINALD en zijnen zoon, waarbij de eerſte in hechtenis geraakte. JAN *van Amſtel* bemoeide zich met die verſchillen, en hield de zijde van den ouden Graaf; bij die gelegenheid werd een zijner knechten, door de broeders JAN en DIRK *van Lynden*, gedood, en hij zelf gewond. Over dit voorval werd mede uitſpraak gedaan en gezoend den 23. Januarij 1320, bij de bevrediging tusſchen den Bisſchop van Utrecht en den Graaf van Holland aan de eene, en REINALD zoon te Gelre en de Lyndens aan de andere zijde (93).

Hij trok toen eene lijn met den Hollandſchen Graaf, en dit gaf aanleiding, dat deze zich genegener voor de Amſtels toonde; want den 28. April 1321 magtigde hij vier zijner Raden, ten einde met de ballingen om den dood van Graaf FLORIS, die in Amſtelland waren te rug gekeerd, eene verzoening integaan: zulks was van goed gevolg, want twee dagen daarna werd JACOB *de Scriver* beleend, met zulke goederen bij Weſep en Muiden, als wegens de Amſtelſche zaken, op hem waren verbeurd verklaard. Niets meer wordt hiervan gevonden, dus men gisſen kan, deze gunst eerder de aan-

han-

(93) MIERIS II. 207.

hangelingen van GYSBRECHT, dan zijne bloedverwanten betroffen te hebben (94).

Om alle bedenkelijkheid weg te nemen, dat deze JAN de zoon van Heer GYSBRECHT geweest is, hebben wij zeer gelukkig in de Archiven der ſtad Utrecht een' brief gevonden, die zulks ten duidelijkſte bewijst. Zaturdag na Paulus bekeering, of den 31. Januarij 1321, verklaarden de Commandeur en de broeders van het Duitſche huis buiten de muren van Utrecht, dat zij ten behoeve der ſtad afſtand deden van alle rechten die zij hadden aan eene hoeve in de Utrechtſche weide buiten de ſtad, daar men tichers bakt, gelegen, die *Heer* GYSBRECHT, *weleer Heer van Amſtel*, goeder gedachtenisſe, aan hun huis geſchonken had; met belofte, dat, indien JAN *van Amſtel*, zoon van gemelden Heer van Amſtel, of iemand zijner erfgenamen, de ſtad daarover mogt lastig vallen, zij dezelven op hunne kosten zullen keeren, of vijftig ponden aan de ſtad betalen (95).

Sedert 1335 wordt JAN niet meer gemeld, en het is ons volkomen onbekend, waar en wanneer hij geſtorven is. Ook weten wij niets van zijne vrouw, als de boven gewaagde gisſing. Behalve zijn zoon WILLEM liet hij nog eenen bastaardzoon na, GYSBRECHT genoemd, die in 1364 eenig geld aan den Graaf van Cleve leende. §. 33.

(94) MIERIS II. 255, 256.
(95) *In de Bijlagen No.* 4.

§. 33.

Indien men met aandacht beoordeelt het gene wij aangaande de lotgevallen van JAN *van Amstel* voorgesteld hebben, zal ons gevoelen over de onwaarschijnlijkheid van Heer GYSBRECHTS reize naar Pruissen volkomen gerechtvaardigd worden. Dewijl de oude Schrijvers verzekeren, dat hij door zijne vrienden, in zijnen ouderdom, buiten het Sticht is onderhouden, komt het natuurlijker voor te gelooven, dat hij zich bij eenige Heeren in Gelderland, of in het Cleeffche, zal begeven hebben, om in stilte en gerust het einde van zijn ongelukkig leven aftewachten. Hij kon aldaar des te eerder eene veilige schuilplaats vinden, doordien de verstandhouding van de Gelderfche en Cleeffche met de Hollandsche Graven toen niet zeer groot was, en men in Gelderland geen streng onderzoek naar de moorders van Graaf FLORIS zal gedaan hebben. Ook was dit land nog onder verscheidene Heeren verdeeld, waarvan zeker de een of ander, zoo al niet de Graaf zelf, aan GYSBRECHT en zijne vrienden een verblijf zullen vergund hebben. Ten minste in 1304 heulden alle de Heeren in de Betuwe met JAN *van Renesse*, en wij hebben de mogelijkheid gezien, dat GYSBRECHT nog eenige goederen in die streken kan behouden hebben, die buiten het bereik der Hollandsche Graven waren; de Graven uit het huis van Henegouwen verflaauwden spoedig in

den

den ijver, den ſchuldigen te vervolgen; en geen wonder, want zij hadden het meeste daarbij gewonnen, en het oogmerk, ſommige magtige Edelen te onder te brengen, was bereikt. Is het niet gevoegelijker, dit te ſtellen, dan aan Heer GYSBRECHT de verre reis naar Pruisſen, die waarlijk in die tijden voor een bejaard man geene kleinigheid was, te doen ondernemen; wie zou hem aldaar, verre van bloedverwanten en vrienden, een onderhoud bezorgd hebben?

Was hij naar Pruisſen gegaan zou zijn zoon JAN hem zeker vergezelſchapt hebben, of hem naderhand gevolgd zijn, om een ander Vaderland te vinden: het tegendeel is waar, als wij breedvoerig aangetoond hebben.

Het onderzoek van Wagenaar, waarbij hij het geſtelde van Dompſelaar wat uitbreidt, over zijne betrekking tot de Duitſche Orde, hoewel zeer geestrijk, kan den toets niet doorſtaan, dewijl hij zelf bekend, zulks eene enkele overlevering te zijn; voor welke geen ouder gezag te vinden is dan bij Montanus (96). Alle oude Schrijvers houden deswegens een diep ſtilzwijgen.

In onze waarlijk moeijelijke oudheidkundige loopbaan, hebben wij geleerd, hoe weinig gewigt men aan vele overleveringen hechten moet. Gelijktijdige Schrijvers verdienen vertrouwen, nogtans met eenige om-

(96) WAGENAAR *l. c. p.* 64. COMMELIN I. 122.

omzichtigheid, over gebeurtenisſen waarvan zij getuigen waren, of met zekerheid narichten bekomen konden. Maar wie kan zonder grimlagchen de oude Kronijken, die met de ſchepping beginnen, en vol ongerijmdheden zijn, doorlezen? Niettemin heeft ieder derzelven zijne bijzondere waarde. Wat moet men dan zeggen van eene overlevering die voor het midden der zeventiende eeuw onbekend was? Zij heeft veel overeenkomst met eene dichterlijke uitvinding, en wij vermeenen dat zij niet hooger dan Vondels treurſpel opklimt. Waarſchijnlijk gaf daartoe aanleiding het gene men gelezen had, van den aanleg en de droogmakerijen in eenige eilanden van Pruisſen, tegenwoordig onder den naam van Werden bekend, door MEINHART *van Querfurt*, die van 1294 tot 1299 Landcommandeur van Pruisſen was, en waar, eenigen tijd daarna, de ſtad Nenteich gebouwd werd (97). Mogelijk zijn Hollanders daar naar toe getrokken; dit was niets ongewoons, en het gebeurde meermalen in vroegere en latere tijden (98). Het kan zijn dat eenige Nederlanders, die wegens de vervolgingen in den Godsdienst, ten tijde der Hervorming, naar Dantzig gevlugt waren, door den naam der ſtad Holland opmerkzaam gemaakt,

(97) *Hiſtoire de l'Ordre Teutonique par le Baron de Wall* II. 354.

(98) HOCHE *Hiſtoriſche Unterſuchung über die Niederländiſchen Colonien in Niederdeutſchland.* 1791.

maakt, den oorſprong onderzocht hebben, en eenige overeenkomst vindende in tijd en jaren, op die gedachten gevallen zijn, en dat Vondel daarvan heeft gebruik gemaakt. Maar dit alles bewijst niets ten opzichte van GYSBRECHT, en wij vleijen ons meer recht te hebben, om zijne reis te ontkennen, dan Montanus en Dompſelaer om die te giſſen, doordien wij het geluk gehad hebben, hulpmiddelen, hun onbekend, aan te treffen, die ons gevoelen volkomen ſtaven.

Wij kunnen niet ontkennen, dat de behoeftige ſtaat van GYSBRECHT, eenigzins ſtrijd met de bezitting van gerichten en goederen: maar zou die zwarigheid niet uit den weg kunnen geruimd worden, door te veronderſtellen, dat die goederen in het eerſte oogenblik, even als Ysſelſtein, door de Hollanders zijn aangerand? Ook kan de algemeene afſchuw, die deze daad verwekte, GYSBRECHT genoodzaakt hebben zich ſchuil te houden en buiten zijne goederen te vertoeven? Na verloop van eenigen tijd, en toen de driften wat verkoeld waren, of bij toedoen der Gelderſchen, zal JAN wederom in het genot daarvan herſteld zijn, en een gedeelte der bezittingen van JAN, *Heer van der Lede*, verworven hebben.

§. 34.

WILLEM *van Amſtel* hebben wij reeds met zijn vader, ter gelegenheid van het verkoopen der goe-

de-

deren van Nyerlede aan den Graaf van Gelre in 1328, genoemd. Sedert dien tijd vindt men geen gewag meer van hem in Gelderland gemaakt, en hij begaf zich met der woon naar 't land van Cleve. De bijzonderheden die nu ſtaan te volgen, zijn uit echte ſtukken en beſcheiden, in de Archiven van 't land van Cleve, en van adelijke huizen aldaar, berustende, getrokken, en wij kunnen vrijmoedig voor de waarheid daarvan inſtaan.

De Ridderlijke waardigheid, waarmede WILLEM pronkte, is een duidelijk bewijs, dat zijn grootvaders misdaad, hem in zijne eer niet gekrenkt had. Hij trad in den echt met MARGRIET, dochter van Heer ROELAND *Hagedoorn*, Ridder, Heer van Moyland en Isſum; haar moeder, uit het geſlacht van Egheren, was in haar eerſte huwelijk getrouwd geweest met Heer JACOB *van Moyland*, Ridder. Zij had ook een' broeder, OTTO *Hagedoorn*, die in 1347 zijne toeſtemming gaf aan eene gifte van zijn' vader, maar die vóór denzelven moet overleden zijn, dewijl MARGRIET de Heerlijkheid Moyland erfde, en aan haren man, Heer WILLEM *van Amſtel*, bragt. Deze Heerlijkheid ligt tusſchen de ſteden Cleve en Kalkar: het ſlot werd omtrent het jaar 1670, door den Veldmaarſchalk Vrijheer van Spaen, uit den grond opgebouwd; door zijnen zoon aan den Koning van Pruisſen verkocht zijnde, is hetzelve naderhand bij koop aan den Heer Steengragt, Heer van Oost- en West-Soubburg, gekomen,

wiens neef en erfgenaam, daarvan thans eigenaar is.

Hij, genoemd wordende Heer WILLEM *van Amstel*, Ridder, verdroeg zich nevens zijne vrouw, in 1364 met DIRK *van Moyland*, haren halven broeder, wegens de goederen die Heer ROELAND *Hagedoorn*, Vrouw MARGRIETS vader, naar zich genomen had, overmits doode van JOHAN en GERHARD *van Moyland*, DIRKS heele en MARGRIETS halve broeders

In dit verdrag geschied geene melding van Moyland, maar Heer WILLEM werd daarmede in 1365, door den Graaf van Cleve verleid; welke beleening in 1369 hernieuwd is. Met zijn' bastaardbroeder GYSBRECHT *van Amstel* leende hij in 1364 geld aan den Graaf van Cleve, en in een' brief van 1366, wordt van hem, van zijne vrouw en van zijnen zoon JAN gewag gemaakt; hij ontving ook de beleening door den Graaf van Cleve, van eene rente uit den tol van Heusden in 1379; maar hij leefde niet lang daarna, want in 1384 werd zijne dochter beleend, en MARGRIET komt daarbij als weduwe voor. Eenmaal hebben wij zijn zegel gevonden, vertoonende een enkel schild met het volle wapen van Amstel. Aanmerkelijk is het, dat MARGRIET, in een stuk van 1395, *de Vrouw van Amstel* genoemd wordt. Sedert hebben wij niets meer van haar vernomen.

Behalve den bovengenoemden JAN, die zeker jong

jong en vóór zijn' vader ſtierf, zijn uit dit huwelijk alleen twee dochters geſproten, ELISABETH en ALEID. Dus na Heer WILLEMS dood, de manſtam van den oudſten tak van Amſtel zeer waarſchijnlijk uitgeſtorven is. Deze gebeurtenis heeft zeker de duisterheid over de lotgevallen van dit huis, en over GYSBRECHTS nakomelingen verſpreid.

§. 35.

ELISABETH, de oudſte dochter, was in 1379 reeds met Heer DIRK *van Wisch*, Ridder, jongſten zoon van Heer DIRK, *Heer van Wisch*, en van AGNES *van Appeltern*, getrouwd, die haar toen lijftogte. In 1384, bij toeſtemming van hare moeder, ontving zij van den Graaf van Cleve de beleening van Moyland, waarvan zij in 1404 den togt aan haren man gaf: in 1414 was zij overleden.

Het eenigſte kind uit dit huwelijk was ANNA *van Wisch:* zij is in eerſte huwelijk met JOHAN *de Cock van Opynen* getreden, van wien zij in 1404 weduwe was, en een magenſcheid met zijne erfgenamen maakte, doordien hij geene kinderen nagelaten had. Het volgende jaar trouwde zij andermaal met PETER, *Broeder tot Cuilenburg*, zoon van Heer GERHARD, *Heer van Cuilenburg*, en van BERTA *van Egmond*. Volgens de huwelijkſche voorwaarden die toen geſloten werden, zou zij na haar moeders dood Moyland bekomen; en dit geval in 1414 plaats gehad hebbende, ſtond haar va-

der af van alle zijne rechten op die Heerlijkheid, voorbehoudens den togt. Zij en haar man ruilden met haren neef DIRK, *Heer van Wisch*, hare goederen te Dotichem, Varseveld en Elten, heenkomende van haren oom Heer ROBRECHT *van Wisch*, tegens goederen die DIRK, in de Heerschap van Ackoy en in 't Kerspel van Leerdam, met zijne vrouw JUTTE *van Ackoy* ten huwelijk had bekomen. Dit geschiede in 1419. Zij bezaten ook eenige goederen op Veluwen, die zij in 1437, voor HENDRIK *van der Helle*, Richter van Veluwen, en AREND *Gruter*, Richter van Arnhem, verpacht hebben. PETER is kort daarna gestorven, want ANNA, weduwe zijnde, droeg op in 1439, voor het gericht van Veluwen, al het recht aan de gruit te Arnhem, als haar eerste man JOHAN *de Cock van Opynen* van EDOUARD, *Hertog van Gelre*, ontvangen had, aan ELBERT *van Alpen*, *Heer van Honnepel*: ook gaf zij in 1441 een huis te Hernen aan haren neef, den Heer van Wisch. Kort daarna deed zij afstand voor Schepenen van Wageningen, van alle aanspraak die zij op de Heerlijkheid Dorenweerd mogt hebben. In 1442 verkocht zij haar ouderlijk huis te Cleve aan den Hertog, en begaf zich met der woon naar Kalkar. Dit huis is dat zelfde jaar door den Hertog aan het Kapittel van Cleve tot inwoning van den Proost, bij het stichten der Proosdije, geschonken; in 't midden der zevenriende eeuw, werd hetzelve door het Kapittel aan den

Vrij-

Vrijheer van Spaen opgedragen, die het vertimmerd heeft: naderhand kwam het door koop aan den Geheimen Raad van Hymmen, en is kennelijk achter de groote kerk gelegen. Zeer waarschijnlijk verstrekte dit huis tot een verblijf aan de Heeren van Amstel, en wie weet of GYSBRECHT daar niet gestorven zij?

ANNA leefde korte jaren na hare verhuizing, en stierf in 't jaar 1445 binnen Kalkar, geene kinderen uit hare twee huwelijken nalatende: alle hare goederen kwamen aan hare tante ALEID *van Amstel*, die nog leefde.

§. 36.

Deze ALEID, *Heer* WILLEMS *jongste dochter*, nog ongetrouwd zijnde, schonk in 1395, bij toestemming van hare moeder en van haren zwager Heer DIRK *van Wisch*, Ridder, eenig goed aan de Abdij van Grevendaal of Nyklooster. Zij trouwde naderhand met LUDOLF *van Schoneveld*, genoemd *Graesdorp*, van wien zij in 1445 weduwe was. Eenen hoogen ouderdom bereikt hebbende, erfde zij toen Moyland van hare zusters dochter, de weduwe van Cuilenburg, en gaf dadelijk Moyland over aan haren oudsten zoon MATTHIAS *van Schoneveld*, genoemd *Graesdorp*, met uitkeering eener rente aan zijnen broeder LUDOLF. Zij overleefde deze schikking niet lang, maar stierf het volgende jaar 1446,

de laatste van den naam van Amstel in 't land van Cleve.

Nogtans de nakomelingen van Heer GYSBRECHT *van Amstel* zijn niet uitgestorven, en bloeijen nog ten huidigen dage. Om dit kortelijk te betoogen, en buiten tegenspraak aan den lezer te bewijzen, zullen wij de afstammelingen der beide broeders van *Schoneveld*, genoemd *Graesdorp*, hier doen volgen, echter alleen bij de hoofdtakken blijvende; anders moest het aantal van namen zeér groot worden, wij zouden ons werk te veel uitbreiden, en ons oogmerk werd daardoor niet bevorderd.

§. 37.

MATTHIAS, de oudste zoon, werd in 1445, bij opdragt van zijne moeder, met Moyland beleend, en vernieuwde zijnen eed in 1449; maar hij gaf naderhand in 1456 die Heerlijkheid over aan ZYFFART *van Zullenhart*, man van zijn broeders dochter. Hij woonde te Oding bij Borculo, en in de Ridderschap van Borculo zijnde, zegelde hij in 1469 met den Heer van Bronckhorst. Zijne vrouw was uit het geslacht van Sombref. Zijn zoon LUDOLF trouwde met eene dochter uit het huis van Hackfort, en die liet eene dochter na, MARGRIET genoemd, die Oding bragt aan haren man AMBROSIUS *van Virmondt* tot Nordenbeck; hij stierf in 1539. Uit dit huwelijk is gesproten AMBROSIUS *van Virmondt*, die bij zijne vrouw

VRE-

VREDE *van Morrien*, behalve verſcheidene dochters, meest alle getrouwd geweest zijnde, eenen zoon DIRK naliet. Deze DIRK, *Heer tot Oding*, trouwde een burgermeisje van Zutphen, wiens doopnaam CECILIA was, en verwekte daarbij eene dochter, VREDE *van Virmondt*, die reeds in 1601 met LUDOLF COERT *van Keppel* in den echt was getreden. JOHAN *van Keppel* was hun zoon; die trouwde met WILHELMINA, *Erfdochter van Kamferbeek*. Zijn zoon DIRK LUDOLF *van Keppel* had tot vrouw zijne nicht ANNA *van Keppel*, wiens dochter ANNA WILHELMINA CECILIA *van Keppel* met ROBERT *van Heeckeren* tot Barlham trouwde, en hem Kamferbeek en Molencaten ten huwelijk bragt. Hunne twee zoons, EVERT en LUDOLF HENDRIK BORCHARD SYLVIUS, hebben de takken van *Heeckeren tot Nettelhorst* en van *Heeckeren tot Kamferbeek* gevormd, waarvan thans EVERT CHRISTIAAN KAREL WILLEM *van Heeckeren* tot Nettelhorst en Botingen het hoofd is, en, als hier aangetoond, in het zestiende lid van Heer GYSBRECHT *van Amſtel* afſtamt.

Deze Heer, daar de Heerſchap van Amſtel een erfgoed of een Stichtsch leen was, en dus mede op een dochter verërven kon, zou tegenwoordig de rechtmatige bezitter van dit aanzienlijk goed geweest zijn, had alles den gewonen gang gegaan, en waren, door de gebeurtenisſen meer dan zes eeuwen geleden, alle zaken niet buiten verband gebragt.

§. 38.

De tweede Hoofdtak ſtamt af van LUDOLF *van Schoneveld*, genoemd *Graesdorp*, jongſten broeder van MATTHIAS: bij GERBERICH *van Rodthuiſen* liet hij eene dochter na, die, ELISABETH genoemd, met ZYFFART *van Zullenhart* trouwde. Zij werd na haar vaders dood in 1450, en naderhand bij opdragt van haren oom MATTHIAS in 1456, met Moyland door den Graaf van Cleve verleid. Hunne eenige dochter CLARA *van Zullenhart* trouwde in 1466 met Heer OTTO *van Wylick*, Ridder, Maarſchalk van Cleve, en naderhand met Heer JOHAN *van Gimnich*, Ridder, die kinderloos ſtierf. Bij haren eerſten man had zij eene dochter, die in 1497 met DIRK *van Wickede* trouwde, en hem Moyland ten huwelijk bragt. Hare eenige dochter ANNA *van Wickede*, Vrouw van Moyland, trad in den echt met DIEDERIK *van Bronckhorst* en *Batenburg*, Heer tot Anholt, zij ſtierf in 1551, en hare achter-kleinzoons erfdochter, MARIA ANNA *van Bronckhorst* en *Batenburg*, trouwde met LEOPOLD PHILIP KAREL, *Prins van Salm-Salm*, van wien de tegenwoordige Prins van Salm Anholt afſtamt (98).

Aan dien Vorst, en aan den Heer van Nettelhorst, indien zij ooit het Treurſpel van Gysbrecht van

(98) *Oordeelk. Inl. Tom.* I. *p.* 390.

van Amſtel, op het Amſterdamſche Schouwburg mogten bijwonen, zou men gevoegelijk eene onderſcheidene plaats moeten aanwijzen; hunne tegenwoordigheid alleen zou toereikende zijn, den Engel Raphaël en zijne voorzeggingen te logenſtraffen.

Hiermede eindigen wij het gene wij over het nakroost van Heer GYSBRECHT *van Amſtel* te zeggen hadden, en wij vleijen ons eene nieuwe ontdekking gedaan te hebben, die, op bewijzen ſteunende, niet kan tegengeſproken worden, en waarlijk de voorkeur verdient, boven de gisſingen en overleveringen, waarmede men zich tot nu toe heeft moeten behelpen.

§. 39.

Thans zouden wij tot Heer ARNOLD *van Amſtel*, GYSBRECHTS broeder, moeten overgaan; maar hij de ſtamvader van 't huis van Ysſelſtein zijnde, zal hij eene gevoegelijker plaats in het tweede gedeelte van dit werk vinden; derhalve wij nu tot EGBERT en EGIDIUS, broeders van GYSBRECHT den II., en oudöoms van den beroemden GYSBRECHT, weder moeten opklimmen.

EGBERT *van Amſtel* was met zijne twee broeders bij de ſtichting van 't klooster Betlehem bij Dotichem in 1200. Sedert dien tijd weet men niets meer van hem, dan alleen dat hij Ridder is geworden, en dat hij in 1222 niet meer in leven was; want toen werd bepaald, dat de zoons van Heer

EG-

EGBERT *van Amstel* vijftig ponden ontvangen zouden, wegens de Pandschap van Boskoop (100). Bij gebrek van bewijzen kan men met geene zekerheid bestemmen, wie deze zoons waren, maar zeer waarschijnlijk moeten daaronder gerekend worden EGBERT en WILLEM *van Amstel*, beiden in 1235 getuigen van GYSBRECHT, *Heer van Amstel* (101). Voorts GYSBECHT *van Amstel*, Kanonnik van S. Marie te Utrecht, die in 1255 eene rente op den tol van Smithuisen bleef behouden, en die, volgens den inhoud des briefs, een bloedverwant van den Heer van de Leck schijnt geweest te zijn. In 1278, was hij getuige van Heer ARNOLD *van Amstel* (102), en waarschijnlijk is hij geweest die Proost van S. Marie, van wien op de jaren 1282 en 1284 melding geschied (103). Het is ook mogelijk dat Heer GERHARD *van Amstel*, Ridder, die in 1252 en 1255 met de broeders UITENGOYE zegelde, een zoon van EGBERT was. Zijn naam wordt wel in de brieven gevonden; maar zijn zegel ontbreekt daaraan. Zeker is hij G. *de Amestelie*, *Miles*, die, volgens eenen brief van 1257, de zijde der Hollandsche Graven hield, als bo-

(100) MIERIS I. *p.* 180.

(101) *Onder de Bijlagen No.* 2.

(102) *Geld. Charterb. p.* 502. MATTH. *M. S. No.* 11.

(103) DRAKENBURG *p.* 234.

boven gezien is. In 1274 zegelde hij met Graaf FLORIS de voorrechten van die van Aeckerſloot (104).

EGBERT, hier voor op 1235 genoemd, werd naderhand Ridder, en was in 1268 overleden, dewijl zijn zoon OTTO *van Amſtel*, genoemd wordende zoon van wijlen Heer EGBERT, *filius Domini Egberti bonae memoriae*, het gericht en de tienden van Waveren voor zijn leven in pacht van het Kapittel van S. Marie ontving: alzoo hij geen zegel had, zegelden voor hem de Abt van S. Paulus, en Heer GYSBRECHT en Heer ARNOUD *van Amſtel*, Ridders. Dit is de eenigſte keer dat hij in echte ſtukken genoemd wordt, hoewel hij in ſommige geſlachtlijsten, als broeder van GYSBRECHT en ARNOLD geſteld is. Echter wij bezitten de *genealogie* van een' tak van Amſtel, die zich in Brabant heeft nedergezet, beginnende met OTTO *van Amſtel*, uit het huis van den beroemden GYSBRECHT in Holland: hij werd in 1296 gebannen, wegens de zamenzwering der *Velſens*, en hij ſtierf te Antwerpen, alwaar hij bij de Predikheeren begraven ligt. Dezelve gaat voort tot het midden der zeventiende eeuw: hoewel zij door geene bewijzen geſtaafd is, en wij derhalve voor de waarheid daarvan niet durven inſtaan, komt het ons echter niet

(104) MIERIS I. 373.

niet ongepast voor dezelve hier achter onder Tab. V. uittegeven.

§. 40.

Met meer zekerheid kunnen wij hier plaatsen een' tak van Amstel, die ons uit de Hollandsche Leenregisters, en uit de Archiven der Kapittelen te Utrecht, van het begin der veertiende tot het midden der vijftiende eeuw, bekend is; en die wegens den aanhoudenden naam van EGBERT, van bovenstaanden Heer EGBERT *van Amstel* schijnt afte-stammen.

EGBERT *van Amstel* was dood in 1342, toen ontving zijn zoon EGBERT, die genoemd wordt *wijlen Egbertszoon*, benevens zijne vrouw ALVERADIS, en zijn zoon EGBERT, van 't Kapittel van S. Jan zestien morgen te Vleuten, om veertien ponden 's jaars in Erfpacht. Deze EGBERT, de zoon, die in 1342 met zijn vader genoemd wordt, en nog jong schijnt geweest te zijn, werd in 1385 met goed te Abcoude en te Bindelmeer beleend, dat hij in 1390 verkocht. In 1394 was hij overleden, twee zonen, GERRIT en EGBERT, nalatende. GERRIT werd na zijn vaders dood met zeven morgen op Themaat verleid, die, hij overleden zijnde, in 1402 aan zijne dochter JACOBA kwamen: zij stierf kinderloos in 1437, en die zeven morgen kwamen aan haren neef GYSBRECHT *van Amstel*.

EGBERT, EGBERTS jongste zoon, ontving in 1401 vergiffenis van Hertog ALBRECHT, om dat

dat hij met eenen *van Amstel* woonde, die een' man in Amstelland doodgeslagen had. Hij erfde in 1402 de Hollandsche leenen van zijnen broeder GERRIT, en in 1419 ontving hij uitstel van beleening. Na den dood van zijn' zoon WILLEM werd hij met deszelfs nagelatene goederen verleid. Drie zoons zijn van hem bekend. WILLEM, vóór zijn' vader gestorven; OTTO, die na zijn vaders dood in 1428 beleend werd, en die zijne Manschap in 1438 vernieuwde; GYSBRECHT, die balling was, en wiens verbeurd verklaarde goederen in 1427 werden verkocht. Naderhand erfde hij van zijne nicht JACOBA *van Amstel*, *Gerritsdochter*. Dit zijn alle de narichten die wij daarvan gevonden hebben, en het is ons onbewust, hoe lang deze *Amstels* nog voortgeduurd hebben.

Behalve dezen zijn mij nog eenige andere personen voorgekomen die wij niet weten te plaatsen: als, HUGO *van Amstel*, die in 1364 eenige goederen te Werkhoven van 't Kapittel van S. Pieter in pacht nam. GYSBERTA *van Amstel*, in 't begin der vijftiende eeuw Abdisse van S. Servaas te Utrecht. *Juffrouw* JANNE *van Amstel*, in 1427 te Overrietveld geërfd. HUGO *van Amstel*, in 1439 met goed te Woerden beleend. WOUTER *van Amstel*, in 1449 te Cuilenburg onthoofd; die allen tot het geslacht van *Mynden* niet gehoorden.

§. 41.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

§. 41.

De jongste broeder van GYSBRECHT den II. en van EGBERT, was Heer EGIDIUS, of GILLES *van Amstel*, uit wien de tak van Mynden gesproten is. Hij was met zijne broeders getuige der stichting van Betlehem in 1200. Men vindt hem getuige van Bisschop OTTO, bij den brief van 1225, wegens het Sticht van Muiden (105). Dat zelfde jaar was hij nevens zijn' broeder GYSBRECHT getuige van EVERT *van Wilp*, gelijk zij beiden in 1227 als getuigen voorkomen van 't verdrag tusschen het Kapittel van S. Marie en den Heer van Goye, over de tienden van Holten. Zeker was hij Heer van Mynden, en hij wordt als zoodanig in den brief van 1235 genoemd (106), hoewel daaruit niet blijkt, of hij toen reeds overleden was, het welk nogtans waarschijnlijk is. Tusschen zijne kinderen zijn EGIDIUS, GYSBRECHT, GOOSWYN en WILLEM bekend.

Volgens bovengemelden brief, waren Heer EGIDIUS *van Mynden* en Heer GYSBRECHT *van Amstel de jonge*, Ridders, zoons van Heer EGIDIUS *van Mynden*, Ridder, benevens WILLEM *van Mynden*, getuigen van Heer GYSBRECHT den III., *Heer van Amstel*. Het is twijfelachtig of

(105) MATTH. *de J. Gl. p.* 425.
(106) *In de Bijlagen No.* 2.

of door GISELBERTUS *de Amestelle junior*, die in 1240 getuige van Bisschop OTTO was (107), de zoon van Heer EGIDIUS of de Heer van Amstel verstaan moet worden: wij zijn tot het eerste meer geneigd wegens de bijvoeging van 't woord *junior*, *de jonge*. Meer wordt van de twee eersten niet gevonden, maar indien zij nog leefden, zullen zij zeker de zijde van hunnen broeder GOOSWYN in 1249 gehouden hebben.

WILLEM *van Mynden* wordt algemeen erkend als stamvader van 't geslacht van Amstel van Mynden; hij was mede getuige in 1235, als boven gezegd, en de beste Schrijvers stellen hem zoon van Heer EGIDIUS *van Mynden*, Ridder, en vader van AMELIS *van Mynden* (108). Wij maken geene zwarigheid dit aantenemen, en het zelve zal nader ontwikkeld worden in het derde boek van dit werk, waar wij het geslacht van Mynden met opzet behandelen zullen.

§. 42.

De vierde zoon was GOOSWYN, van wien Buchelius vermeent, dat hij een zoon van EGIDIUS, broeder van GYSBRECHT den II., *Heer van Amstel*, was, en van welken EGIDIUS, Draken-

(107) MEERMAN *l. c. Tom.* V. *p.* 4.
(108) BUCHELIUS *ad* BEKAM *p.* 83. *not. a.*

kenburg zegt, dat hij gesteld wordt de oudoom geweest te zijn van den beroemden GYSBRECHT *van Amstel*, die Graaf FLORIS den V. vermoorde. De Heer Meerman (109) begaat een kleinen misslag door het voorgeven aantenemen, dat GOOSWYN de zoon van WILLEM *van Amstel*, en de kleinzoon van GYSBRECHT den I. geweest is; want een WILLEM wordt in dien tijd nergens gevonden.

GOOSWYN was Proost van S. Jan te Utrecht, welke waardigheid hij reeds in 1225 bekleedde. Naderhand is hij Domdeken van Keulen geworden.

Het zou vervelend zijn alle brieven optenoemen waarin hij voorkomt; men zal 'er eenigen bij Drakenburg vinden (110), die wij nog met een groot aantal zouden kunnen vermeerderen. In 1249 werd hij tot Bisschop van Utrecht verkoren, maar werd gedwongen eerlang daarvan afstand te doen, als wij reeds breedvoerig verhaald hebben. Eene vergissing van Buchelius (111) kunnen wij niet stilzwijgende voorbijgaan, die vermeent, dat GOOSWYN het Dekenschap van Keulen, door afstand van HENDRIK *van Vienne*, als schaêvergoeding wegens het Utrechtsche Bisdom ontvangen heeft. HENDRIK was geen Domdeken, maar Domproost van Keu-

(109) MEERMAN *l. c.* I. 338.
(110) DRAKENBURG *p.* 185.
(111) *Ad* HEDAM *p.* 214.

Keulen, welke waardigheid hij bij behouden heeft, niettegenstaande zijne verkiezing te Utrecht, als men uit een' brief van 28. Julij 1255 zien kan, waarbij, zich noemende *Bisschop van Utrecht en Domproost van Keulen*, hij verklaart, van den Paus oorlof ontvangen te hebben, alle geestelijke Proeven, die hij voor zijne Bisschoppelijke bevestiging bezeten had, nog voor een' tijd te behouden (112). Wat nog meer is, GOOSWYN bezat die Domdekenschap veel vroeger, en reeds in 1232, want den 26. Februarij bezegelde hij met de overige Prelaten van 't Sticht, in hoedanigheid van Proost van S. Jan, eenen brief van WILBRAND, Bisschop van Utrecht, aan de Abdij Camp gegeven, en om zijn zegel, dat eenen zittenden Geestelijken verbeeldt, staat volgend randschrift: *S. Goswini maioris col. decani et archid.* (113): het zelve is zonder tegenzegel. Hij heeft tot zijnen dood toe, deze aanzienlijke waardigheid bekleed, en zich met der woon naar Keulen begeven; immers zich noemende Domdeken en Archidiaken van Keulen en Proost van S. Jan te Utrecht, onderwierp hij, bij eenen brief den 28. October 1252 te Keulen gedagteekend, zijne verschillen als Proost van S. Jan, met den Roomschen Koning, over de gerichten en tienden van Overdrecht, Kudelstaart en Westvene, aan de uitspraak

(112) CROMBACH *Ursula Vind. p.* 801.

(113) *Arch. Camp. Capsa B. No.* 18. *Copia mihi.*

ſpraak van WILLEM, Abt van S. Truyen, en zulks in tegenwoordigheid van den Pausſelijken Legaat HUGO, Cardinaal van S. Sabine (114).

Het jaartal van zijn' dood is onzeker, maar hij ſtierf zeker vóór 1267, wanneer zijn neef WILLEM *van Amſtel* als Proost van S. Jan voorkomt: hij is te Keulen begraven, en zijne gedachtenis wordt daar nog gevierd.

Men ziet hieruit, dat Vondel een groot *Anachronismus* begaat, hem als levende in zijn Treurſpel te doen handelen: weshalve wij gaarne de woorden van Wagenaar herhalen: „ dit zij echter „ niet gezeid, om de waarde van zijn ſchoon toneel- „ ſtuk te verkleinen; maar alleen om min opmer- „ kende te binnen te brengen, dat men de waarheid „ der geſchiedenisſen uit andere bronnen ſcheppen „ moet."

In 1290 hebben wij nog aangetroffen eenen HERMAN *van Amſtel*, die Kanonnik van S. Marie was; maar wij weten niet waar hem te rangſchikken.

§. 43.

Uit de bijgebragte bewijzen, en uit het beloop van deze geſchiedenis, kan men het gezegde van Commelin en van Wagenaar beöordeelen: dat de magen van Amſtel, die in Holland bleven, of aldaar te

(114) *Arch. van S. Jan. Copia mihi.*

te rug keerden, hun' naam veranderden, boeren werden, ſchot en lot betaalden, hun adeldom verloren, en in den burgerſtaat gebleven zijn. Dit is niet overeenkomſtig met de waarheid, want de nakomelingen van Heer GYSBRECHT behielden hun adeldom en Ridderlijke waardigheid in Gelderland en Cleefsland, al hadden zij, wel is waar, hun' Heerſchap, en alzoo hun' hoogen Adel verloren. De Huizen van Ysſelſtein en Mynden bleven, met behoudenis der ſtamwapens, in groot aanzien. GYSBRECHT, *Heer van Ysſelſtein*, broeders-zoon van Heer GYSBRECHT, had, de naaste zijnde, het meeste in de ſchande moeten deelen, 't welk niet geſchied is. Mogelijk waren OTTO *van Amſtel* en nog andere eenlingen van dat geſlacht, voor hunne perſonen ſchuldig aan den moord van Graaf FLORIS, en hebben deswegens het land moeten verlaten; ſommigen zijn daarna wedergekeerd, en in eenen behoeftigen ſtaat gebleven: dergelijke gebeurtenisſen zijn niet ongewoon bij edele geſlachten, wanneer ongelukkige omſtandigheden, ongelijke huwelijken, verlies van goederen, perſonen tot den werkelijken boerenſtand en de grootſte armoede bragten. In Holland vooral, en meer dan elders, was het verlaten van den geſlachtnaam eene gewoonte. Hoe groot is het aantal der Welgeborenen niet, die alleen bij hunne doopnamen, gevoegd bij dien van hunnen vader, bekend ſtaan, en die bewijzen moesten, van de zwaardzijde uit edele

geſlachten geſproten te zijn? Gebrek aan vermogen verhinderde hen een eigen Hofſtad te bewonen, en daarvan den naam te ontleenen.

Daarom zien wij niet in, dat de misdaad van GYSBRECHT *van Amſtel* nadeelige gevolgen voor zijne bloedverwanten gehad heeft; ten ware voor zulken die hun eigen ſchuld droegen. Behalve ARNOUD *van Benskoop* worden 'er geene genoemd. Anderen zijn onbekend. Het gevolg dat men zou willen trekken, uit den brief van PHILIP, *Hertog van Bourgondien*, waardoor hij in 1446 aan MELIS, *Heer van Mynden*, vrijheid vergunde den naam van Amſtel wederom te mogen aannemen, uit welk geſlacht hij geſproten was, kan den toets niet doorſtaan. De reden die de Hertog van deze toelating geeft: *dat op deze tijd niemant naerder is gebleven om die wapenen en name van Aemſtel te dragen*, daar bijvoegende, dat wegens de misdaad aan den Graaf van Holland begaan, de Heeren van Amſtel van goed en naam verdreven waren, en hun verboden was de ſtamme te voeren (115), bewijst niets, door te veel te bewijzen; want AMELYS *van Mynden* was niet de naaste van Heer GYSBRECHT en van zijne nakomelingen, maar wel de tak van Ysſelſtein; de nakomelingen van GYSBRECHT hebben den naam en 't wapen van Amſtel blijven voeren; een' anderen tak van dien naam hebben wij boven op-

(115) MATTH. *de Nob. ad Lectorem na p. 768.*

opgegeven, en de Heeren van Mynden droegen den naam van Mynden lang vóór den dood van Graaf FLORIS. Ook een algemeen verbod, den naam van Amstel te voeren, is nergens bekend, en men kan dit niet afleiden van eene uitdrukking die in verscheiden brieven van dien tijd gevonden wordt, te weten: GYSBRECHT *die men hiet Heer van Amstel*, dewijl zulks alleen tot zijne Heerlijkheid, die hem afgenomen was, betrekkelijk kan gemaakt worden.

Weshalve wij besluiten, dat alleen de zoon van GYSBRECHT en zijne nakomelingen het land verlaten hebben, maar dat zijne naaste en meest vermogende magen daarin gebleven zijn, en dat hunne eer en aanzien ongeschonden zijn gebleven; derhalve vergist zich de Heer Wagenaar, door te stellen, dat de zoons van ARNOUD *van Amstel*, GYSBRECHTS broeder, na eenigen tijd den naam van Ysselstein gevoerd te hebben, naderhand den naam van Amstel wederom aannamen: zulks is alleen door den tak van Mynden gedaan, die niet van ARNOUD afstamde, als reeds aangetoond is, en als men uit de twee volgende Verhandelingen over Ysselstein en Mynden, nader vernemen zal.

Echter moeten wij nog eene bijzonderheid, betreffende den voorgenoemden brief van Hertog PHILIP, opmerken; dat die gegeven is juist dat zelfde jaar van 1446, als wij hier boven gezien hebben, dat ALEID *van Amstel*, jongste dochter van Heer

WILLEM en weduwe van LUDOLF *van Schoneveld*, genoemd *Graesdorp*, geſtorven is. Dit brengt natuurlijk op de gedachten, dat de Heer van Mynden tijding bekomen heeft van 't uitſterven van den oudſten tak, die den naam van Amſtel had blijven behouden, en dat hij die gelegenheid heeft waargenomen, zijn' geſlachtnaam wederom levendig te maken.

Hiermede ten einde gebragt hebbende, al het gene tot onze kennis gekomen is, betrekkelijk de lotgevallen van 't Huis van Amſtel, gaan wij nu over tot het Geſlacht van Yſſelſtein.